PROVINCIE UTRECHT

VOOR JONG & ALTIJD

CULTUUR- EN ERFGOEDPROGRAMMA

PROVINCIE UTRECHT 2020-2023

PROVINCIE-UTRECHT.NL

INHOUD

VOORWOORD 3

1 INLEIDING 4

2 SAMENVATTING 6

3 VERSTERKEN VAN DE CULTURELE INFRASTRUCTUUR 12

- 3.1 Cultuureducatie aanbieden 13
- 3.2 Bibliotheken faciliteren 19
- 3.3 Festivals laten floreren 24
- 3.4 Het cultuurprofiel van Utrecht verstevigen 28

4 BEHOUDEN, BENUTTEN EN BELEVEN VAN CULTUREEL ERFGOED 34

- 4.1 De kwaliteit van de leefomgeving versterken 35
- 4.2 Monumenten duurzaam restaureren en gebruiken 44
- 4.3 Utrechts erfgoed beheren en bekend maken 53

B BIJLAGEN 62

- bijlage 1: Budgetten cultuur- en erfgoedprogramma 2020-2023 63
- bijlage 2: Bouwstenen voor nieuw beleid 65
- bijlage 3: Lijst van gebruikte afkortingen 71
- bijlage 4: Literatuurlijst 72

VOORWOORD

Cultuur en erfgoed kleuren onze provincie. Iedereen moet kunnen genieten van een festival, een bijzonder monument, een mooie buitenplaats of een bezoek kunnen brengen aan één van de vele musea. Ik wil heel graag dat iedereen de kans krijgt, kennis te maken of mee te doen met het mooie en veelzijdige aanbod. Onze inwoners waarderen de eigenheid, schoonheid en kwaliteiten van onze provincie en we mogen ook steeds meer bezoekers verwelkomen.

Het zijn bijzondere tijden. Bij het schrijven van dit programma is nog niet bekend wat de gevolgen van de coronacrisis voor de cultuur- en erfgoedsector zullen zijn, maar dat die gevolgen groot zijn, is wel zeker. Ik heb gemeend desondanks door te moeten gaan met dit programma, omdat dit noodzakelijk is voor de continuïteit en financiële zekerheid van onze partners, juist in deze onzekere periode. Maar de kans bestaat dat niet alle voornemens ongewijzigd kunnen worden uitgevoerd.

'Voor Jong & Altijd' is de titel van dit beleidsprogramma. Want door Jong kennis te maken met cultuur en erfgoed, kun je er Altijd van genieten. En ons erfgoed willen we Altijd Jong houden, door bij te dragen aan duurzame restauraties en aan hedendaagse maatschappelijke functies voor monumenten. 'Eeuwig Jong' is de naam van het cultuurprofiel van de Stedelijke Regio Utrecht, waaraan we met dit programma een nadere uitwerking geven.

En uiteraard zijn cultuur en erfgoed belangrijk voor alle leeftijden en voor alle bevolkingsgroepen. Ik wil niemand tekort doen. Bij de uitvoering van ons beleid geven we juist extra aandacht aan het bereiken van mensen die cultuur niet met de paplepel kregen ingegeven. We staan voor een inclusieve samenleving waarin iedereen kan meedoen. En natuurlijk zijn we als provincie erg blij dat vele vrijwilligers, jong en (toch wat vaker) oud, zich inzetten voor het beheren en bekend maken van ons erfgoed.

Ons college heeft cultuur en erfgoed benoemd als belangrijke waarden voor onze samenleving in het coalitieakkoord 'Nieuwe energie voor Utrecht'. Mijn ambitie is om, samen met onze partners, de culturele infrastructuur te versterken en goed voor ons cultureel erfgoed te zorgen. Zodat iedereen ervan kan genieten, nu en in de toekomst. Onderschrijft u deze ambities? Laten we dan samen werken aan een mooier Utrecht, voor iedereen! ●

Rob van Muilekom
Gedeputeerde Cultuur en Erfgoed

1 INLEIDING

Cultuur en erfgoed zorgen voor de aantrekkelijkheid en identiteit van de provincie Utrecht. We beschikken over een grote rijkdom aan erfgoed en het cultureel aanbod is van buitengewone kwaliteit. Buitenplaatsen, podiumkunsten, waterlinies, Limes, jeugdtheater, eeuwenoude landschappen, musea, historische kernen, festivals, creatieve opleidingen... Utrecht herbergt het allemaal.

We willen dat iedereen kennis kan maken met cultuur en de kans heeft om mee te doen en zijn of haar talenten te ontplooien. Ons waardevolle erfgoed willen we behouden, benutten en beleven. Als provincie zetten we ons in om cultuur en erfgoed nog beter toegankelijk te maken. Hiervoor ondersteunen we het culturele veld en werken we nauw samen met gemeenten.

We leven in een snel veranderende omgeving, waarin grote maatschappelijke vraagstukken zich aandienen. Zo maakt de regio een schaalsprong door. De bevolking groeit tussen 2016 en 2040 met maar liefst dertien procent. Klimaatverandering, bevolkingsgroei en de toenemende tweedeling in de samenleving zijn vraagstukken die impact hebben tot in de haarvaten van onze maatschappij. Cultuur en erfgoed zijn inspiratiebronnen die kunnen bijdragen aan oplossingen. Het versterken van de regionale identiteit en aandacht voor de menselijke maat zijn hierbij essentieel. We willen de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van de provincie Utrecht ook voor de toekomst garanderen.

In dit beleidsprogramma leggen we nieuwe accenten op de herbestemming en verduurzaming van monumenten, cultuureducatie in het voortgezet onderwijs en een hoogwaardig cultuuraanbod dat meebeweegt met de stedelijke groei. We vernieuwen ons molenbeleid en geven meer aandacht aan varend erfgoed en religieus erfgoed. Bij cultuurparticipatie en de bibliotheken zoeken we naar verbindingen met de Sociale Agenda. We intensiveren onze bijdrage aan de culturele infrastructuur door het festivalbeleid te versterken, talentontwikkeling te stimuleren en nieuw museumbeleid te ontwikkelen.

Het cultuur- en erfgoedprogramma 2020-2023 kan worden beschouwd als een kaderstellend beleidsprogramma onder de Omgevingsvisie Provincie Utrecht zodra deze formeel is vastgesteld. Voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam wordt een afzonderlijk programma opgesteld. Dat geldt ook voor het flankerend beleid voor recreatie en toerisme. Het festivalbeleid is als onderdeel van het cultuurbeleid opgenomen in dit programma, maar is al eerder vastgesteld door Provinciale Staten. Het cultuur- en erfgoedprogramma is mede gebaseerd op de evaluatie van de beleidsnota 2016-2019 en op de evaluatie van onze partnerorganisaties. Met diverse stakeholders en met Provinciale Staten zijn gesprekken gevoerd om ideeën op te halen en draagvlak te creëren. ●

2 SAMENVATTING

Het hoofddoel van het cultuur- en erfgoedbeleid van de provincie Utrecht is: Bijdragen aan de toegankelijkheid van cultuur en de instandhouding van waardevol erfgoed, zodat bewoners en bezoekers van de provincie Utrecht hiervan kunnen leren en genieten.

BELEIDSDOEL A: VERSTERKEN VAN DE CULTURELE INFRASTRUCTUUR

1. **Cultuureducatie aanbieden** zodat alle scholieren kennismaken met kunst, media en erfgoed.
2. **Bibliothekennetwerk faciliteren** om de bibliotheken toegankelijk te houden voor iedereen.
3. **Festivals laten floreren** zodat iedereen kan deelnemen aan kunst en cultuur.
4. **Het cultuurprofiel van Utrecht verstevigen** in samenwerking met gemeenten en partners.

BELEIDSDOEL B: BEHOUDEN, BENUTTEN EN BELEVEN VAN CULTUREEL ERFGOED

1. **De kwaliteit van de leefomgeving versterken** met cultuur en erfgoed, zodat mensen zich hier thuis voelen.
2. **Monumenten duurzaam restaureren en gebruiken** om ze voor toekomstige generaties te behouden.
3. **Utrechts erfgoed beheren** en bekend maken als bron van kennis en verhalen voor een breed en divers publiek.

BELEIDSDOEL A: VERSTERKEN VAN DE CULTURELE INFRASTRUCTUUR

Wij willen ervoor zorgen dat iedereen in de provincie Utrecht kan deelnemen aan culturele activiteiten. Kunst en cultuur zijn medebepalend voor ons gevoel van welzijn en voor onze identiteit. De basis van de cultuursector is op orde, maar er zijn ook nog lacunes. Om gelijke tred te houden met de verwachte bevolkingsgroei, willen we de culturele infrastructuur versterken, vernieuwen en verbreden. We richten ons in het bijzonder op cultuur-educatie, bibliotheken, festivals en het in samenwerking met gemeenten verstevigen van het cultuurprofiel van Utrecht.

1

CULTUUREDUCATIE AANBIEDEN

Culturele basisvaardigheden zijn nodig om deel te kunnen nemen aan de maatschappij. Van muziek, dans, theater, media, erfgoed tot beeldende kunst: kwalitatief goede cultuureducatie moet bereikbaar zijn voor alle scholieren in de provincie. Voorheen richtten wij ons vooral op kinderen in het primair onderwijs, nu breiden we dit uit naar het voortgezet onderwijs, met nadruk op het vmbo. We zetten de volgende instrumenten in:

- Kunst Centraal en Landschap Erfgoed Utrecht, die samen zorgdragen voor een goed aanbod van cultuureducatie.

2

BIBLIOTHEKEN FACILITEREN

Bibliotheken zijn onmisbaar voor de vitaliteit van het culturele leven in dorpen en steden. Ze zijn een ontmoetingsplek voor alle inwoners. Het is een plek waar mensen boeken lenen, maar zich ook op andere terreinen kunnen ontwikkelen. Daarom willen wij samen verder bouwen aan de ‘maatschappelijke bibliotheek’: een laagdrempelige basisvoorziening. We ondersteunen als provincie in het kader van de Bibliotheekwet het functioneren van het bibliotheeknetwerk en de innovatie van de sector. We zetten het volgende instrument in:

- Het Bibliotheek Servicecentrum, om het bibliotheeknetwerk te onderhouden en te versterken en de maatschappelijke functie van de bibliotheeksector te stimuleren.

BELEIDSDOEL A: VERSTERKEN VAN DE CULTURELE INFRASTRUCTUUR

3

FESTIVALS LATEN FLOREREN

Door het ondersteunen van culturele festivals met een artistieke missie en visie willen wij een bijdrage leveren aan een hoogwaardig cultuuraanbod en aan de aantrekkings-kracht van Utrecht voor bezoekers en bedrijven. We intensiveren ons festivalbeleid en leggen nadruk op regionale spreiding, samenwerking en programmeren op bijzondere (erfgoed)locaties. We zetten de volgende instrumenten in:

- Vierjarige subsidies voor culturele festivals met een artistieke missie en visie.
- Bijdragen aan onderzoek en samenwerking Utrechtse festivals.

4

HET CULTUURPROFIEL VAN UTRECHT VERSTEVIGEN

We hebben de specifieke kenmerken en uitdagingen van de cultuursector samen met de gemeenten Utrecht en Amersfoort beschreven in het cultuurprofiel Stedelijke Regio Utrecht ‘Eeuwig Jong’. Dat biedt ons houvast en richting om samen met onze partners en andere gemeenten invulling te geven aan onze ambities. We zetten als provincie de volgende instrumenten in:

- Stimuleren van cultuurparticipatie, met als doel zoveel mogelijk mensen actief te laten deelnemen aan kunst en cultuur.
- Bijdragen aan een doorlopende keten van artistieke ontplooiing door het stimuleren van talentontwikkeling.
- Bijdragen aan een hoogwaardig aanbod beeldende kunst in de regio in samenwerking met het Centraal Museum.
- Investeren in onderzoek en kennisdeling ter versterking van de deskundigheid van cultuur- en erfgoedorganisaties en gemeenten.

BELEIDSDOEL B: BEHOUDEN, BENUTTEN EN BELEVEN VAN CULTUREEL ERFGOED

Cultuurhistorische waarden van de leefomgeving zijn belangrijke 'Utrechtse kwaliteiten'. Via de Omgevingsverordening Provincie Utrecht beschermen wij de zogenaamde cultuurhistorische hoofdstructuur: historische buitenplaatszones, militair erfgoed, agrarisch cultuurlandschap, archeologisch waardevolle zones en historische wegen. In dit beleidsprogramma ligt de focus op het behouden, benutten en beleven van cultureel erfgoed. Dat vertaalt zich in drie doelen: het versterken van de kwaliteit van de leefomgeving, het restaureren en gebruiken van monumenten en het beheren en bekend maken van Utrechts erfgoed.

BELEID	ERFGOEDTHEMA'S								
	Buitenplaatszones	Militair erfgoed	Agrarisch cultuurlandschap	Archeologische zones	Historische wegen	Industrieel erfgoed	Religieus erfgoed	Varend erfgoed	Molens
KWALITEIT LEEFOMGEVING	✓	✓	✓	✓	✓				
MONUMENTENZORG	✓	✓				✓	✓		✓
BEHEREN EN BEKEND MAKEN	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓

1

DE KWALITEIT VAN DE LEEFOMGEVING VERSTERKEN

Wij willen cultuurhistorische waarden en creatieve verbeeldingskracht inzetten als dragers en aanjagers van omgevingskwaliteit. Gezien de verwachte stedelijke groei, de energietransitie en klimaatadaptatie is dat geen geringe opgave. Cultuurhistorische waarden vormen een belangrijke inspiratiebron bij gebiedsontwikkeling en zorgen dat mensen zich thuis voelen in Utrecht. Het inpassen en mogelijk maken van nieuwe ontwikkelingen vraagt ook om creativiteit, verhaal en beeld. Gemeenten en ontwikkelaars staan voor grote uitdagingen om dit te realiseren. Daar willen we hen graag bij helpen. We zetten de volgende instrumenten in:

- Cultuurhistorische Atlas van de provincie Utrecht als kennis- en inspiratiebron voor de opstellers van ruimtelijke plannen.
- Subsidies en opdrachten voor cultuurhistorisch onderzoek.
- Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht als hulp voor gemeenten bij omgevingsgericht erfgoedbeleid.
- De Erfgoed Deal, gericht op het meewegen en mee-ontwikkelen van erfgoed in de grote transitieopgaven.
- Ontwikkelprogramma 'cultuur en leefomgeving', gericht op de inzet van creatieve verbeeldingskracht van ontwerpers, kunstenaars en vormgevers.

BELEIDSDOEL B: BEHOUDEN, BENUTTEN EN BELEVEN VAN CULTUREEL ERFGOED

2

MONUMENTEN DUURZAAM RESTAUREREN EN GEBRUIKEN

Monumenten leveren een bijdrage aan een prettige leefomgeving en zijn deel van het culturele kapitaal van onze provincie. Wij verlenen daarom steun aan restauratie en herbestemming van rijksmonumenten, om ze te behouden voor toekomstige generaties. Dat doen we vanuit een circulair perspectief van waardebehoud en waardecreatie, waarbij naast duurzaamheid ook de maatschappelijke functie van een monument van belang is. We breiden ons molenbeleid uit naar alle rijksmonumentale molens en dragen met kennis en expertise bij aan behoud door ontwikkeling van religieus erfgoed, industrieel erfgoed en varend erfgoed. We zetten de volgende instrumenten in:

- Bijdragen aan restauratie, herbestemming en verduurzaming van rijksmonumenten via het Fonds Erfgoedparels.
- Het Cultuurfonds voor Monumenten Utrecht dat leningen verstrekt voor de restauratie van gemeentelijke monumenten.
- De Utrechtse Erfgoedmonitor voor het in kaart brengen van de ontwikkeling van de onderhoudstoestand van rijksmonumenten.
- Het Erfgoed Expert Team ten behoeve van het stimuleren van herbestemming en verduurzaming van monumenten.
- Subsidies voor het onderhouden van rijksmonumentale molens.
- Monumentenwacht Utrecht, die investeert in kennis van eigenaren over de onderhoudstoestand van hun monument.
- Restauratie Opleidingsprojecten voor het instandhouden van restauratie-ambachten.

3

UTRECHTS ERFGOED BEHEREN EN BEKEND MAKEN

Erfgoed maakt Utrecht mooier en verbindt en verleidt bewoners, bezoekers en bedrijven. Het schept mogelijkheden voor de recreatieve en toeristische beleving van onze provincie. Wij willen het waardevolle erfgoed van de provincie goed (laten) beheren en bekend maken. Archeologische vondsten bewaren we in het Provinciaal Archeologisch Depot. We zetten ons in voor het (beoogd) UNESCO Werelderfgoed van de Neder-Germaanse Limes. Kleine instellingen beheren veel van het Utrechts erfgoed. Zij zijn organisatorisch en financieel kwetsbaar, maar vervullen belangrijke taken. Hun collecties staan voor een veelzijdig scala aan verhalen die mensen en gemeenschappen van verschillende culturele achtergronden, leeftijden en leefstijlen met elkaar verbinden. De noodzaak om op zoek te gaan naar manieren om nieuw en divers publiek te trekken, is duidelijk aanwezig. We zetten de volgende instrumenten in:

- Provinciaal Archeologisch Depot voor het behouden en toegankelijk maken van archeologische vondsten en opgravingsdocumentatie.
- Samenwerking met de provincies Zuid-Holland en Gelderland ten behoeve van siteholderschap UNESCO Werelderfgoed Neder-Germaanse Limes.
- Onderzoek gericht op vernieuwing en uitbreiding van ons beleid voor Utrechtse kasteel- en streekmusea.
- Subsidies voor de Utrechtse kasteelmusea, rechtstreeks en/of via de Stichting Samenwerking Kasteelmusea.
- Utrechts Landschap en Landschap Erfgoed Utrecht, die zich inzetten voor beheer en publieksbereik van Utrechts erfgoed.
- Subsidies en opdrachten voor publieksbereik van Utrechts erfgoed, met bijzondere aandacht voor varend erfgoed, de Oude Hollandse Waterlinie, de Grebbelinie en de Wereldoorlogen.

PARTNERORGANISATIES

Het provinciaal cultuur- en erfgoedbeleid wordt voor een belangrijk deel uitgevoerd door Kunst Centraal, Bibliotheek ServiceCentrum, Landschap Erfgoed Utrecht, Monumentenwacht Utrecht, Utrechts Landschap en Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht. Deze partnerorganisaties vormen een ondersteunende infrastructuur voor de gehele provincie en geven zo bij uitstek vorm aan de provinciale taken binnen het cultuur- en erfgoedbestel. We financieren de partnerorganisaties op basis van vierjaarlijkse subsidie-aanvragen en beleidsplannen. In dit beleidsprogramma geven we hen onze aandachtspunten mee voor de komende periode. Vertrouwen in hun expertise is het uitgangspunt. De wijze waarop we samenwerken is vastgelegd in een leidraad exploitatiesubsidies. We vragen onze partnerorganisaties om elke vier jaar hun klanttevredenheid te meten en door zelfevaluatie een beeld te geven van de professionaliteit en effectiviteit van de organisatie. We verwachten ook dat zij de Governance Code Cultuur en de Code Diversiteit & Inclusie onderschrijven.

3 VERSTERKEN VAN DE CULTURELE INFRASTRUCTUUR

Kunst en cultuur zijn medebepalend voor ons gevoel van welzijn en onze identiteit. Kunst verwondert, ontregelt en stelt vragen. Cultuur verbindt bevolkingsgroepen, draagt bij aan (talent)ontwikkeling en geeft een impuls aan (sociale) innovaties. Wij willen ervoor zorgen dat iedereen in de provincie Utrecht kan deelnemen aan culturele activiteiten.

Om in deze tijd van verandering het eigenzinnige karakter van de provincie Utrecht mee te laten ontwikkelen, is een (veer)krachtige cultuursector van belang. We zien dat deze er in de basis goed bijstaat, maar dat er ook nog lacunes zijn. De vraag naar culturele voorzieningen neemt toe, ook buiten de steden Utrecht en Amersfoort. Dit biedt kansen om verbindingen te leggen met de kennis en ervaring die in beide steden aanwezig zijn. We hebben onze specifieke kenmerken en uitdagingen voor de komende periode samen met de gemeenten Utrecht en Amersfoort beschreven in het cultuurprofiel Stedelijke Regio Utrecht 'Eeuwig Jong'. Dat biedt ons houvast en richting om samen met onze partners invulling te geven aan ons beleid.

Het is onze ambitie om het hoogwaardige en diverse culturele aanbod in stand te houden en waar mogelijk te versterken. Dat gaan we op twee manieren doen. Ten eerste door ons huidige beleid gericht op cultuureducatie, bibliotheken en festivals te intensiveren. Ten tweede door het samenwerkingsverband van de stedelijke regio uit te breiden naar meer gemeenten en in dat kader het cultuurprofiel van Utrecht te verstevigen. ●

3.1 CULTUUREDUCATIE AANBIEDEN

WAAR WE VOOR GAAN | WAT ONZE ROL IS | WAAR WE NU STAAN | WAT WE BELANGRIJK VINDEN | WAT WE GAAN DOEN | HOE WE ONZE RESULTATEN METEN

WAAR WE VOOR GAAN

Van muziek, dans, theater, media, erfgoed tot beeldende kunst: kwalitatief goede cultuureducatie moet bereikbaar zijn voor alle kinderen in de provincie. Voorheen richtten wij ons vooral op kinderen in het primair onderwijs, nu breiden we dit uit naar het voortgezet onderwijs, met nadruk op het vmbo.

WAT ONZE ROL IS

Schoolbesturen, culturele instellingen, gemeenten, provincies en het Rijk vormen samen een keten in het cultuuronderwijs. Afstemming in de keten is essentieel, omdat ontwikkelingen op landelijk, regionaal en lokaal niveau invloed op elkaar hebben. In het *Bestuurlijk Kader Cultuur en Onderwijs* 2013-2023 hebben betrokken partijen afspraken geformuleerd rondom kunst- en cultuureducatie. Met ons cultuureducatiebeleid vullen wij de gemaakte afspraken in.

Cultuureducatie omvat kunst-, erfgoed- en mediaeducatie. Het is een vak dat scholen aan kinderen moeten aanbieden. Veel scholen geven aan hierbij ondersteuning van deskundige partijen te kunnen gebruiken. Gemeenten moeten scholen in staat stellen om cultuureducatie aan te bieden. De provincie schept de juiste condities, zodat scholen en gemeenten hun verantwoordelijkheden waar kunnen maken. Hoe? Door het financieren van partnerorganisaties Kunst Centraal en Landschap Erfgoed Utrecht. Deze organisaties zijn actief in de gehele provincie, behalve in de steden Utrecht en Amersfoort omdat zij hun eigen beleid hebben en eigen middelen inzetten. Bovendien kiest de provincie ervoor om juist in kleine(re) gemeenten actief te zijn.

Kunst Centraal en Landschap Erfgoed Utrecht adviseren gemeenten en scholen op het gebied van cultuur- en erfgoededucatie, ontwikkelen programma's en voeren deze uit.

WAAR WE NU STAAN

Dankzij het beleid van de afgelopen jaren zien veel scholen het belang van cultuur- en erfgoededucatie en zijn zij steeds beter in staat om dat vorm en inhoud te geven. De komende jaren breiden we ons beleid graag uit naar het voortgezet onderwijs, met name het vmbo. Als provincie willen we dat kinderen via het onderwijs met zo veel mogelijk kunst en erfgoeddisciplines in aanraking komen, gericht op hun belevingswereld.

Uit recent onderzoek blijkt dat het aanbod voor het vmbo nog steeds achterblijft bij dat voor havo en vwo. Dit komt mede doordat vmbo-scholen minder uren besteden aan Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) en de kunstvakken en kunstvakdocenten in het vmbo vaak een tamelijk marginale positie hebben. Terwijl uit ditzelfde onderzoek blijkt dat juist voor deze leerlingen het belang groot is om wel cultuureducatie via het onderwijs te krijgen. Vmbo-leerlingen krijgen doorgaans van huis uit namelijk minder culturele bagage mee. Ook stromen ze vooral door naar het mbo waar innovatief denken en creativiteit zeer belangrijk zijn. Ze blijven doorgaans in de omgeving van de school wonen, waardoor het op de hoogte zijn van de culturele omgeving nuttig en belangrijk is. Vmbo-leerlingen kunnen juist door kunstbeoefening gemotiveerd raken in onderwijs.

WAT WE BELANGRIJK VINDEN

De 21ste-eeuwer moet creatief en innovatief zijn: vaardigheden die bij uitstek gevormd worden als mensen aan de slag gaan met kunst en erfgoed. Het is daarom van groot belang dat iedereen die kans krijgt. Met ons cultuur- en erfgoedbeleid stimuleren wij een inclusieve samenleving en dragen we bij aan de ontwikkeling van inwoners. Het stimuleren van cultuur- en erfgoededucatie is bovendien een goede manier om het culturele kapitaal van Utrecht ten goede te laten komen aan zoveel mogelijk inwoners. We beschouwen dit daarom als een culturele basisvoorziening waar we medeverantwoordelijkheid voor dragen. We investeren in de bevordering van (digitale) geletterdheid van burgers en in cultuur- en erfgoededucatie voor leerlingen in het primair en voortgezet (met name vmbo) onderwijs.

Wij vinden dat kinderen niet vroeg genoeg kunnen starten met het leren van culturele basisvaardigheden: strategieën en competenties waardoor mensen om kunnen gaan met verschillen en veranderingen. Denk aan creativiteit, onderzoeken, reflecteren en samenwerken. Deze strategieën kunnen zij mede ontwikkelen via cultuureducatie. Het Platform Onderwijs 2032 van de commissie Schnabel onderstreept het belang hiervan. Ook de digitale samenleving doet een beroep op deze vaardigheden. Bovendien legt goede cultuureducatie de basis voor talentontwikkeling.

Culturele basisvaardigheden zijn nodig om deel te kunnen nemen aan de maatschappij. Een kind kan zich beter ontwikkelen als het in staat is verbindingen aan te gaan, met de ander en met de omgeving. Daarom zetten we in op cultuureducatie voor alle kinderen, van de basisschool tot en met het voortgezet onderwijs. Door het aanbod in het voortgezet onderwijs uit te breiden, dragen we ook na de eerste acht leerjaren bij aan de leermotivatie van kinderen, doordat ze de kans krijgen zich op een authentieke manier breder te ontwikkelen.

Mark Mieras, wetenschapsjournalist gespecialiseerd in hersenonderzoek, stelt:

"Wat je met plezier leert, onthoud je." En: "Cultuureducatie is goed voor de hersenen. Kunst is niet alleen leuk, maar ook belangrijk voor de ontwikkeling van de hersenen. Beter gezegd: kunst is leuk omdat het zo goed is voor onze hersenen. Ik pleit daarom voor een wezenlijke rol voor cultuureducatie in het onderwijs. Kunst is een essentieel spel om te overleven."

WAT WE GAAN DOEN

We blijven inzetten op het primair onderwijs en breiden dit uit naar het voortgezet onderwijs – met speciale aandacht voor leerlingen op het vmbo. Kunst Centraal heeft al veel ervaring opgedaan in het primair onderwijs. Inmiddels heeft Kunst Centraal ook een netwerk opgebouwd van vmbo-scholen, culturele instellingen, landelijke voortgezet onderwijs-netwerken en aanbieders. We steunen en stimuleren daarom het aanbod van deze organisatie voor het voorgezet onderwijs.

	PROGRAMMA'S	2018 - 2019				2020 - 2024
		DOELSTELLING BEREIK*	DAADWERKELIJK BEREIK*	STREEFCIJFER WAARDERING	DAADWERELIJK WAARDERINGS-CIJFER	DOELSTELLING BEREIK*
	Alle programma's	90%	**90%**	7,5	**8**	90%
PRIMAIR ONDERWIJS	Kunstmenu	75%	**75%**	7,5	**8**	75%
	Cultuurprogramma	50%	**56%**	7,5	**7,5**	56%
	Cultuureducatie met kwaliteit	51%	**59%**	7,5	**7,5**	60%
VOORTGEZET ONDERWIJS	Matchmaker VMBO (uitvoering regeling Fonds Cultuurparticipatie)	100%**	**44%**			Aanvraagtermijn voor de regeling loopt tot eind 2020
	Cultuureducatie Voortgezet Ondewijs					60%

* Bereik geeft het % scholen aan in het werkgebied, dat betreft voor het primair onderwijs alle gemeenten in de provincie Utrecht met uitzondering van de steden Amersfoort en Utrecht. Voor het voortgezet onderwijs betreft dit alle gemeenten in de provincie Utrecht.

** 100% is de doelstelling voor eind 2020, 44% geeft bereik aan na schooljaar 2018-2019

Primair Onderwijs

Kunst Centraal realiseert drie structurele, meerjarige programma's in de provincie Utrecht in het primair onderwijs: het Kunstmenu, het Cultuurprogramma en Cultuureducatie met Kwaliteit. Landschap Erfgoed Utrecht is vaste partner.

Het Kunstmenu laat kinderen in de loop van de acht jaar dat ze op de basisschool zitten professionele kunst beleven. Kinderen maken kennis met het hele palet van kunstdisciplines: theater en dans, literatuur en beeldende kunst, film, muziek en mediakunst.

Het Cultuurprogramma laat leerlingen hun lokale culturele omgeving ervaren en leert hen daar betekenis aan te geven. Achtergrondinformatie, concrete lessuggesties en inspirerende gastlessen plaatsen de activiteit in een onderwijskundige context. Het Cultuurprogramma is van Kunst Centraal en Landschap Erfgoed Utrecht samen. Om het te realiseren werken zij samen met lokale culturele partijen en personen als historische verenigingen, molens, monumenten, beeldend kunstenaars, kastelen, muziekscholen en harmonieën.

Cultuureducatie met Kwaliteit is een verdiepingsprogramma vanuit het Rijk om leerkrachten en teams extra te begeleiden in het vormen van een onderwijskundige visie op cultuureducatie, te professionaliseren in de kunst- en cultuurvakken en de samenhang in het onderwijsprogramma te vergroten. Negen Utrechtse gemeenten zijn bereid de kosten van dit programma de komende vier jaar te matchen, zodat hun scholen zich vanaf 2021 kunnen richten op het bevorderen van gelijke kansen, het geven van integraal cultuuronderwijs en de voorbereiding op een nieuw curriculum. Waar gemeenten niet bereid zijn te matchen, doen wij dat als provincie voor de scholen die mee willen doen.

Voortgezet Onderwijs

Voor de uitbreiding naar het voortgezet onderwijs steunen wij het programma dat Kunst Centraal op dit moment ontwikkelt. Het doel van het programma is:

vo-scholen en culturele instellingen beter in staat te stellen om voor de langere termijn een educatief aanbod te ontwikkelen (of te versterken) dat goed aansluit bij het niveau en de belevingswereld van de (vmbo-)leerling. Binnen dit programma bekijkt Kunst Centraal wat een school nodig heeft om dit aanbod te ontwikkelen. Dit is onder andere afhankelijk van wat er al in een gemeente is ontwikkeld door culturele instellingen of door de school zelf. Kunst Centraal biedt hierin dus maatwerk. Het programma wordt samen met scholen, Landschap Erfgoed Utrecht en culturele instellingen verder uitgewerkt. Kunst Centraal kan in dit programma verschillende rollen vervullen. Denk aan: samen met de school en culturele instellingen een educatief aanbod ontwikkelen, de juiste culturele partners vinden, adviseren of zorgen voor kennisdeling tussen scholen onderling of tussen scholen en culturele instellingen.

In dit programma zal Kunst Centraal voortbouwen op de expertise die zij de afgelopen twee jaar heeft opgebouwd bij de uitvoering van de motie ´Versterk Cultuureducatie in het vmbo´ van 5 juli 2018. Hierbij is Kunst Centraal ingezet als matchmaker met als doel dat vmbo-scholen in de provincie Utrecht maximaal gebruik maken van de regeling "Versterking Cultuureducatie in het vmbo, vso en praktijkonderwijs" van het Fonds voor Cultuurparticipatie.

HOE WE ONZE RESULTATEN METEN

BELEIDSINSTRUMENTEN	TOELICHTING	MEETPUNTEN
KUNST CENTRAAL	Partnerorganisatie van de provincie. Levert advies, producten en programma's aan gemeenten en scholen op het gebied van kunst en cultuureducatie.	• 85% van de basisscholen neemt producten af en/of participeert in één of meerdere programma's van Kunst Centraal. • Scholen waarderen de projecten en programma's van Kunst Centraal met minstens een 7,5 (2019: 8). • In 2023 heeft 60% van de vmbo-scholen in de provincie Utrecht (inclusief de steden Utrecht en Amersfoort) actief deelgenomen aan een bijeenkomst of project binnen het vo-programma van Kunst Centraal.
LANDSCHAP ERFGOED UTRECHT	Partnerorganisatie van de provincie. Levert advies, producten en programma's aan gemeenten en scholen op het gebied van erfgoededucatie	• 75% van de basisscholen neemt producten af en/of participeert in programma's van Landschap Erfgoed Utrecht (direct of via Kunst Centraal). • Erfgoed komt aan bod in minstens 30% van de projecten in de cultuur-educatieprogramma's. • Scholen waarderen de erfgoededucatie van Landschap Erfgoed Utrecht in 2023 met minstens een 7,5 (2019: 8).

3.2 BIBLIOTHEKEN FACILITEREN

WAAR WE VOOR GAAN | WAT ONZE ROL IS | WAAR WE NU STAAN | WAT WE BELANGRIJK VINDEN | WAT WE GAAN DOEN | HOE WE ONZE RESULTATEN METEN

WAAR WE VOOR GAAN

Bibliotheken zijn onmisbaar voor de ontwikkeling van mensen en voor de vitaliteit van het culturele leven in dorpen en steden. Ze vormen het hart van de samenleving: een ontmoetings- en ontwikkelplek voor alle inwoners, ongeacht leeftijd, sociale klasse, inkomen en achtergrond. Daarom willen wij samen verder bouwen aan de 'maatschappelijke bibliotheek': een laagdrempelige en onmisbare basisvoorziening, waar iedereen kan leren en lezen, en die zich steeds meer verbindt met de samenleving.

WAT ONZE ROL IS

Als provincie zijn we een belangrijke schakel tussen de gemeenten en het Rijk. Het Rijk is verantwoordelijk voor het bibliotheekstelsel als geheel en voor de digitale bibliotheek. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de fysieke bibliotheken. De provincie ondersteunt en faciliteert het functioneren van het bibliotheeknetwerk en de ontwikkeling en vernieuwing van de bibliotheekfunctie, mede op grond van taken die de Bibliotheekwet haar toebedeelt. We realiseren deze doelen via onze partnerorganisatie het Bibliotheek ServiceCentrum (BiSC).

WAAR WE NU STAAN

De provincie Utrecht telt negen regiobibliotheken, met vestigingen verspreid over de steden en dorpen. Acht bibliotheken werken samen in de backoffice (ICT-systeem, leenverkeer en collectie). In de afgelopen periode zijn bibliotheken slimmer, creatiever en vaardiger geworden om voor alle inwoners een waardevolle plek te zijn. Nu de uitleenfunctie steeds meer naar de achtergrond is verschoven, zijn zij zich opnieuw gaan positioneren en zoeken ze nieuwe taken vanuit het concept van de sociale of maatschappelijke bibliotheek.

Op sociaal vlak zien we dat een aanzienlijk deel van de samenleving nog nauwelijks toegang heeft tot (digitale) informatie en niet beschikt over vaardigheden om er goed mee om te kunnen gaan. Dat levert steeds meer problemen op, omdat inwoners bij de overheid steeds meer zaken digitaal moet regelen. Denk aan: belastingaangifte doen, een afspraak maken bij de gemeente of huurtoeslag aanvragen. Veel mensen weten dat niet of vinden dit moeilijk. In de bibliotheek zijn er verschillende manieren om burgers op weg te helpen met de digitale overheid.

Nederland telt circa 2,5 miljoen mensen die niet goed kunnen lezen, schrijven en/of gebruik maken van digitale technologie en informatie. In Utrecht komt dit neer op een percentage van 7% van de bevolking. Daarbij is het goed te realiseren dat 15% van de jongeren met MBO3 niveau laaggeletterd is. De moderne kenniseconomie vergt niet alleen (digitale) geletterdheid, maar in toenemende mate ook competenties als samenwerken, creativiteit, communiceren, probleemoplossend vermogen en het filteren en waarderen van informatie. De bibliotheek kan een belangrijke rol spelen in de ontwikkeling van deze vaardigheden.

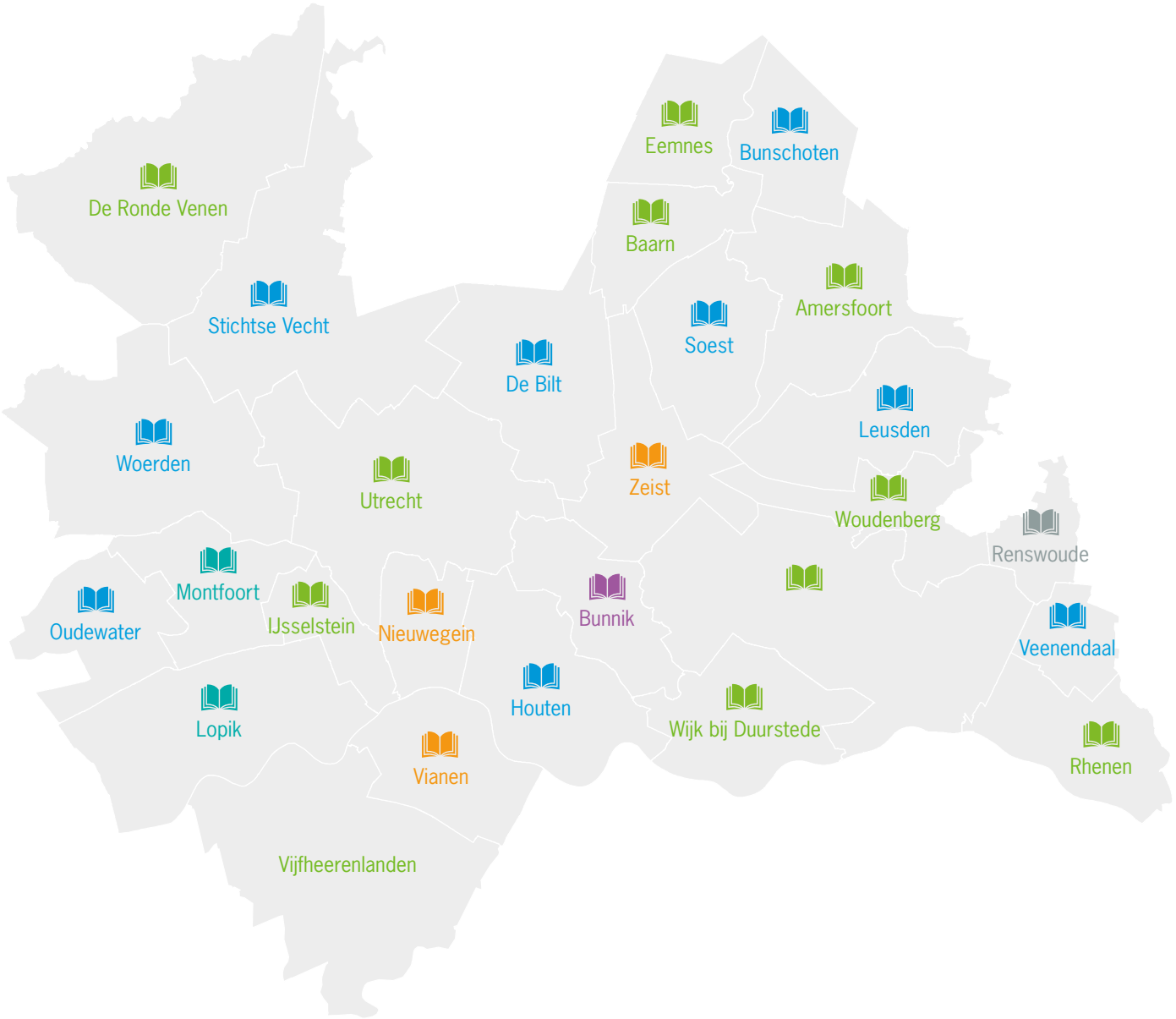

AFSTAND TOT BIBLIOTHEEK 2018

- Minder dan 1,0 km
- Van 1,0 tot 1,5 km
- Van 1,6 tot 2,0 km
- Van 2,1 tot 2,5 km
- Van 2,6 tot 6,0 km
- Meer dan 6 km

WAT WE BELANGRIJK VINDEN

Al in de bibliotheekvisie van 2017 (‘Samen bouwen aan de maatschappelijke bibliotheek’) stelden we vast dat bibliotheken onmisbare voorzieningen zijn in een open en moderne samenleving. Een voorziening die mensen in de gelegenheid stelt zich te ontwikkelen. Bibliotheken zijn de meest laagdrempelige, waardevrije plekken voor iedereen.

We investeren in bibliotheken om alle mensen een plek te blijven bieden binnen een snel veranderende samenleving. Als provincie zien wij graag dat bibliotheken voor nog meer impact zorgen door zich nog sterker in het maatschappelijke hart van de samenleving te plaatsen. We zijn ervan overtuigd dat bibliotheken die potentie hebben. We stimuleren bibliotheken, en geven hen de ruimte, om hun maatschappelijke en educatieve functie te onderzoeken en te (her)ontwikkelen. De nadruk ligt hierbij op innovatie. We steunen en stimuleren samenwerking met lokale maatschappelijke en culturele partijen, bijdragen aan het verminderen van (digitale) laaggeletterdheid en participatie van inwoners.

Samenwerking met lokale maatschappelijke en culturele partijen

Bibliotheken kunnen een sterk verbindende maatschappelijke kracht vormen door aan te sluiten bij andere organisaties en initiatieven. Van wijkcentra tot het UWV, van gemeenteloket tot zorgverleners. Niet om elkaars rollen en functies over te nemen of elkaar daarop te beconcurreren, maar om samen op basis van eigen mogelijkheden en expertise een relevant aanbod voor de inwoners te bieden.
Dit geldt niet alleen voor de grotere gemeenten, maar juist ook voor de middelgrote en kleinere gemeenten. Bibliotheken zijn van groot belang om de leefbaarheid van kleine kernen hoog te houden en te stimuleren.

Al naar gelang de behoefte vanuit de regio kunnen bibliotheken bijvoorbeeld kiezen voor samenwerking met het UWV om werkzoekenden weer aan het werk te helpen. Een voorbeeld hiervan is het organiseren van een zogenaamd ‘In between café’ of een ‘walk en talk’ voor bedrijven en werkzoekenden. Bibliotheken kunnen locaties openen dichtbij seniorenwoningen om mensen digitaal vaardiger te maken. Ook is het mogelijk dat bibliotheken samenwerken met het gemeenteloket om ruimere openingstijden en een breder dienstenaanbod te kunnen bieden. Hier profiteert zowel de gemeente als de bibliotheek van.

Bijdragen aan het verminderen van (digitale) laaggeletterdheid

In vergelijking met landelijke cijfers telt Utrecht weliswaar het laagste percentage mensen dat moeite heeft met lezen en schrijven, maar de aantallen zijn nog steeds te hoog. Juist voor een provincie waar grote verschillen zijn tussen hoog- en laagopgeleide mensen, willen we dit onderwerp centraal stellen. Ook het tegengaan van digitale laaggeletterdheid wordt steeds belangrijker: iedereen moet in staat zijn deel te nemen aan een samenleving die op digitaal vlak steeds meer van mensen vraagt. Bibliotheken spelen een cruciale rol bij het voorkomen en verhelpen van digitale- en laaggeletterdheid. Zo maken we het mogelijk dat alle mensen kunnen participeren.

Alle bibliotheken in de provincie Utrecht hebben taalhuizen. Een (digi)taalhuis biedt ontmoetings- en oefenplekken. Laaggeletterden kunnen in het taalhuis en bij de taalpunten (satellieten/spreekuren op verschillende locaties) informatie en advies krijgen over cursussen basisvaardigheden en na een intake doorverwezen worden naar passend aanbod. Ook geven bibliotheken gratis internetcursussen (‘klik en tik’). Ze werken samen met scholen en met jeugdgezondheidszorg.

Participatie van inwoners

We zien een rol weggelegd voor bibliotheken bij het informeren van inwoners over relevante kwesties, zoals klimaatverandering, nationale en Europese verkiezingen. De provincie wil bibliotheken daarom inzetten als ‘kennis- en debatcentra’ voor maatschappelijke thema’s, zodat mensen voldoende weten om deel te nemen aan de samenleving. Zo kennen sommige bibliotheken een energieloket en organiseren verschillende bibliotheken bijeenkomsten rondom actuele thema’s, zoals donorregistratie.

WAT WE GAAN DOEN

Wij financieren Bibliotheek ServiceCentrum (BiSC) vanuit onze wettelijke verantwoordelijkheid voor een netwerk van openbare bibliotheekvoorzieningen. BiSC ondersteunt bibliotheken op het gebied van ICT en transport. Daarnaast stimuleren we als provincie innovatie van de bibliotheek. Ook daarbij speelt BiSC een cruciale rol: zij zorgt voor een infrastructuur waardoor 'backoffices' van bibliotheken gedeeltelijk met elkaar zijn verbonden. De bibliotheken zijn aan elkaar gekoppeld via één netwerk, als delen van een landelijk geheel. Dat biedt veel nieuwe mogelijkheden. Elke organisatie profiteert van provinciale ondersteuning, in een tijd waarin ook enkele bibliotheken een financiële steun in de rug kunnen gebruiken om het lokale voorzieningenniveau in stand te houden.

Inwoners in de provincie Utrecht hebben met één bibliotheekpas toegang tot alle aangesloten bibliotheken en daarmee toegang tot de gezamenlijke collectie. BiSC regelt de infrastructuur en het transport van de boeken. De provincie betaalt deze diensten. In de afgelopen jaren heeft BiSC, samen met de Utrechtse bibliotheken, een CRM-instrumentarium ontwikkeld. Hiermee zijn bibliotheken in staat om hun huidige doelgroepen (zoals leden en kaartkopers) daadwerkelijk te leren kennen en relevant met ze te communiceren. Bovendien kunnen nu ook anonieme bezoekersgroepen aan de vestigingen op relatief eenvoudige wijze gevraagd worden om een profiel aan te maken, zodat bibliotheken ook met deze publieksgroepen een betekenisvolle relatie kunnen aangaan. Daarnaast wordt het mogelijk om online doelgroepen te bereiken die op dit moment nog niet tot het kernpubliek behoren. Hierdoor zullen de Utrechtse bibliotheken de komende jaren stap voor stap 'de klim omhoog' kunnen gaan maken richting groter bereik van, en binding met, nieuwe publieksgroepen. Kortom, bibliotheken maken enorme stappen in het ontwikkelen van nieuwe concepten die aansluiten op de veranderende behoeften van de inwoners.

HOE WE ONZE RESULTATEN METEN

BELEIDSINSTRUMENTEN	TOELICHTING	MEETPUNTEN
BIBLIOTHEEK SERVICE-CENTRUM (BISC)	Partnerorganisatie van de provincie die bibliotheken ondersteunt op het gebied van ICT, transport en aanverwante backofficetaken.	• BiSC scoort in 2023 minstens een 7,5 voor klanttevredenheid (2019: 6,5).
VERNIEUWINGSBUDGET BIBLIOTHEKEN	Budget waarmee BiSC de ontwikkeling van de 'maatschappelijke' bibliotheek ondersteunt en faciliteert.	• BiSC ondersteunt alle negen Utrechtse openbare bibliotheken bij innovatieve projecten en ontwikkelingen die eraan bijdragen dat bibliotheken toegankelijk blijven voor de inwoners van de provincie Utrecht. BiSC scoort hiervoor in 2023 minstens een 7,5 voor klanttevredenheid.

3.3 FESTIVALS LATEN FLOREREN

WAAR WE VOOR GAAN | WAT ONZE ROL IS | WAAR WE NU STAAN | WAT WE BELANGRIJK VINDEN | WAT WE GAAN DOEN | HOE WE ONZE RESULTATEN METEN

WAAR WE VOOR GAAN

Door middel van de ondersteuning van culturele festivals met een artistieke missie en visie willen we een bijdrage leveren aan de kwaliteit van de sociale leefomgeving. Festivals maken onze provincie aantrekkelijk, vanuit cultureel, toeristisch en economisch perspectief.

WAT ONZE ROL IS

Als provincie zetten wij in op het bieden van festivalpodia waarop de kunsten zich laten zien aan het publiek. Dit doen wij voor de gehele provincie. Als provincie hebben we de taak om samen met onze partners binnen de provincie Utrecht de culturele infrastructuur te onderhouden.

WAAR WE NU STAAN

Veel festivals in de provincie worden internationaal erkend, andere zijn meer landelijk of juist heel lokaal gericht. De kern bevindt zich in de steden Utrecht en Amersfoort. We zien echter veelbelovende ontwikkelingen in de regio. Samenwerking en kennisdeling op zowel artistiek als organisatorisch vlak is de afgelopen jaren onder de vlag van het Utrechts Festival Overleg (UFO) sterk gegroeid. We zien dat festivals de samenwerking opzoeken met culturele instellingen, bijvoorbeeld op het gebied van talentontwikkeling. Ook is er de afgelopen jaren nog intensiever gebruik gemaakt van het rijke, cultuurhistorische aanbod en er wordt samengewerkt met musea. Festivals in kerken en forten zijn een mooi voorbeeld van deze samenwerking die de beleving van de bezoeker verrijkt.

WAT WE BELANGRIJK VINDEN

Met het festivalbeleid willen wij als provincie Utrecht een bijdrage leveren aan de culturele infrastructuur. Daarnaast vinden we het belangrijk dat culturele festivals een bijdrage leveren aan de economie, onder andere door middel van het (inter)nationaal toerisme.

WAT WE GAAN DOEN

Het provinciale festivalbeleid wordt gecontinueerd en versterkt. De komende vier jaar intensiveren we het beleid langs vier lijnen:

Versterken

In het coalitieakkoord zijn ambities geformuleerd ten aanzien van de thema's diversiteit, sociaal ondernemerschap en organisatie. Daarom vraagt de provincie aan de festivals om een visie te hebben op de implementatie van een drietal codes. De Fair Practice Code is een gedragscode voor culturele ondernemers, bedoeld om de arbeidsmarktpositie van werkenden in de culturele en creatieve sector te verbeteren. Net als voor alle partnerorganisaties is onderschrijving van de Code Diversiteit & Inclusie een voorwaarde voor de provincie om voor subsidie in aanmerking te komen. De toepassing van de Governance Code Cultuur is verplicht. Dit is een instrument om beter toezicht en bestuur op de culturele sector af te dwingen. Op collectief niveau stimuleren we dit proces via onderzoek en ontwikkeling. Het kost veel energie om de codes te implementeren. Daarom is er wel een nadrukkelijke inspanningsverplichting (inclusief monitoring en kennisdeling), maar geen resultaatsverplichting.

Verbreden

Zowel steden als regio maken een schaalsprong door. Dat betekent dat de culturele voorzieningen dienen mee te groeien. In de stad Utrecht zetten we in op het behouden en waar mogelijk versterken van de kwaliteit van festivals met een artistieke en zakelijke kwaliteit van (inter)nationaal (top)niveau. Amersfoort heeft zich de afgelopen periode cultureel sterk ontwikkeld. Het festivalbeleid stimuleert deze ontwikkeling in kwalitatieve en kwantitatieve zin. In het coalitieakkoord is vastgesteld dat de leefbaarheid in de regio moet verbeteren. Kunst en cultuur kan daaraan zeker een bijdrage leveren. Daarom verruimen we het beleid voor culturele festivals met een artistieke missie en visie die een meer regionale uitstraling en bereik hebben. Een aantal festivals in de regio is in hun niche regionaal en soms zelfs nationaal aansprekend. Middelgrote gemeenten in de regio weten zich door middel van kunst en cultuur beter te profileren. Alle reden om het festivalbeleid te verbreden.

Verdiepen

Samen met de gemeente Utrecht financiert de provincie de coördinatie van het Utrechts Festival Overleg (UFO), waarbij circa twintig festivals zijn aangesloten. Deze investering heeft zijn vruchten afgeworpen. De samenwerking tussen de festivals is structureel verbeterd, het kennisniveau binnen de sector is substantieel hoger geworden en er wordt een plan van aanpak uitgerold om het publieksbereik te vergroten. We continueren dan ook de ondersteuning van het UFO.

Vernieuwen

Om de druk op de stad Utrecht te verlichten en de zichtbaarheid van (erfgoed)-locaties te vergroten, zetten we vanuit het recreatie- en toerismebeleid in op spreiding van bezoekers naar iconische locaties in de regio. Dit past in de ambities rondom gebiedsontwikkeling van bijvoorbeeld de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Aan de festivalsector is het de uitdaging om in samenwerking met partijen in de regio aansprekende concepten te bedenken voor programmering op deze locaties.

Voor de periode 2021-2024 is er sprake van een subsidieregeling met één aanvraagprocedure waarbij de subsidies voor vier jaar worden vastgesteld. De verwachting is dat de festivals hun publieksaantallen minimaal stabiel houden en waar mogelijk laten toenemen. Kwalitatief publieksonderzoek, bijvoorbeeld in de vorm van klanttevredenheidsonderzoek, wordt verder geoptimaliseerd. We roepen de festivals op om onderzoek, beleidsvorming en uitvoering op het gebied van marketing en promotie in UFO-verband op elkaar af te stemmen. De rol van de provincie is om het proces van deze cyclus te monitoren, begeleiden en waar mogelijk te faciliteren. Maatwerk per festival is daarbij noodzakelijk. Zowel met individuele festivalorganisaties als in collectief verband zullen resultaats- en inspanningsafspraken worden gemaakt.

HOE WE ONZE RESULTATEN METEN

BELEIDSINSTRUMENT	TOELICHTING	MEETPUNTEN
SUBSIDIEREGELING CULTURELE FESTIVALS	Subsidie voor de periode 2021-2024 of ontwikkelingsbijdrage voor één of meerdere jaren	• De gemiddelde waardering van de festivalbezoeker is in 2023 minstens een 7,5. • De komende vier jaar ontvangen minimaal drie regionale festivals (buiten de steden Utrecht en Amersfoort) subsidie van de provincie Utrecht. • De komende vier jaar ontvangen minstens twee festivals een ontwikkelbijdrage.

3.4 HET CULTUURPROFIEL VAN UTRECHT VERSTEVIGEN

WAAR WE VOOR GAAN | WAT ONZE ROL IS | WAAR WE NU STAAN | WAT WE BELANGRIJK VINDEN | WAT WE GAAN DOEN | HOE WE ONZE RESULTATEN METEN

WAAR WE VOOR GAAN

Om gelijke tred te houden met de verwachte bevolkingsgroei, moet de provinciale culturele infrastructuur op orde blijven en worden versterkt. Dit gaan we doen door samen met gemeenten en de culturele sector de kansen zoals geformuleerd in het cultuurprofiel 'Eeuwig Jong' te verzilveren. Een aantal van die kansen hebben we verwerkt in ons bestaande beleid, zoals beschreven in de voorgaande paragrafen. Maar we pakken ook een aantal nieuwe thema's op. Het is onze ambitie om meer mensen actief te laten deelnemen aan kunst en cultuur, professionele makers nog beter te faciliteren, museale beeldende kunst te laten zien in de regio en te investeren in de deskundigheid van gemeenten en de cultuur- en erfgoedsector.

CULTUURPROFIEL STEDELIJKE REGIO UTRECHT 'EEUWIG JONG'

Op uitnodiging van het ministerie van OCW hebben de steden Utrecht en Amersfoort en de provincie Utrecht als 'Stedelijke Regio Utrecht' in 2019 een cultuurprofiel opgesteld: Eeuwig Jong. Dit laat vijf sterke en onderscheidende elementen zien:

1. **Jong, creatief en ondernemend:** er zijn relatief veel jonge en ondernemende makers actief in de culturele sector. Zij hebben een open houding en zijn bereid om onderling samen te werken en kennis uit te wisselen. Dit levert een dynamisch en innovatief creatief klimaat op.

2. **Hoogwaardig en divers cultureel aanbod:** het cultureel aanbod in de regio strekt zich uit van de podiumkunsten, film en letteren tot musea, beeldende kunst, jeugdtheater, jeugddans, urban arts, cultureel erfgoed en nieuwe media. De verscheidenheid is groot en de kwaliteit is hoog.

3. **Grootstedelijk gebied met veel erfgoed en cultuurlandschap:** de regio kent een rijkdom aan cultureel erfgoed en cultuurlandschap. Dit strekt zich uit in de regio en het buitengebied.

4. **Brede culturele belangstelling met ruimte voor niches:** belangstelling voor kunst en cultuur wordt breed gedragen in zowel de steden als de kleinere gemeenten. Er is aandacht voor de zogenaamde niches, de iets minder makkelijk toegankelijke voorstellingen, tentoonstellingen en activiteiten.

5. **Sterke samenwerking:** de regio kenmerkt zich door de vele verschillende samenwerkingsverbanden, op lokaal, regionaal en internationaal niveau, per discipline en interdisciplinair, tussen de overheden, de culturele instellingen en wijkcultuurhuizen.

WAT ONZE ROL IS

De samenwerking tussen Rijk, provincie en gemeenten is sterker geworden door de ontwikkeling van cultuurprofielen voor de stedelijke regio's. Het Utrechtse cultuurprofiel 'Eeuwig Jong' geeft richting aan hoe wij onze rol binnen het kunst- en cultuurbeleid kunnen intensiveren. Dat doen we door met gemeenten en culturele instellingen vanuit gezamenlijke opgaven en ambities te gaan werken, waardoor onze inzet nog effectiever is. We scheppen goede randvoorwaarden en richten ons op het versterken en soms ook initiëren van bovenlokale structuren en samenwerkingsverbanden en op ondersteunend onderzoek. Waar we voorheen cultuurpacten afsloten met individuele gemeenten, zetten we nu in op samenwerking binnen het netwerk van het cultuurprofiel.

WAAR WE NU STAAN

We zien dat de culturele sector er in de basis goed bijstaat in onze provincie. Maar we zien ook dat het culturele aanbod de diverse groepen in de samenleving nog niet altijd weet te bereiken. Daarnaast kunnen we in de keten voor artistieke ontplooiing (van cultuureducatie tot professionele kunstpraktijk) de schakels nog beter aan elkaar verbinden. Verder zien we dat vanwege de schaalsprong van onze regio het aanbod ook buiten de steden Utrecht en Amersfoort groeit. Door de grote regionale verschillen heeft het een meerwaarde om de kennis en ervaring die in beide steden is te vinden nadrukkelijker met de regio te verbinden.

WAT WE BELANGRIJK VINDEN

Beleving en beoefening van kunst kunnen bijdragen aan de mentale en fysieke gezondheid van mensen en daarmee aan de veerkracht van het individu en de samenleving als geheel. Het is daarom belangrijk dat iedereen toegang krijgt tot kunst en cultuur, ongeacht leeftijd, culturele achtergrond, inkomen en woonplaats. Het kunst- en cultuuraanbod moet aansluiten bij de wensen van diverse bevolkingsgroepen en bijdragen aan een inclusieve samenleving.

De keten voor artistieke ontplooiing is onderdeel van dit aanbod. Om door te kunnen groeien, is het van belang dat de schakels in deze keten voor talentontwikkeling goed op elkaar aansluiten. Alleen dan kunnen talenten tot volledig tot bloei komen.

Het middel om onze ambities te realiseren, is een brede regionale samenwerking met gemeenten en culturele instellingen in de hele provincie. We willen door regionale samenwerking meer mensen bereiken met cultuur en gemeenten en culturele instellingen nog beter in staat stellen hun eigen ambities waar te maken. Gezamenlijk versterken wij zo het cultuurprofiel van de regio en maken we de provincie als geheel aantrekkelijker voor nationaal en internationaal publiek.

WAT GAAN WE DOEN

Op basis van 'Eeuwig Jong' en de ambities uit het coalitieakkoord zetten we in op de volgende vier thema's: cultuurparticipatie, talentontwikkeling, regionale samenwerking beeldende kunst en deskundigheidsbevordering.

Cultuurparticipatie

We hechten eraan dat alle mensen de gelegenheid krijgen om actief deel te nemen aan kunst en cultuur. Om daarvoor te zorgen, zoeken we samenwerkingsverbanden tussen culturele instellingen en de welzijnssector. We gaan onderzoeken hoe we dit beleid gericht op cultuurparticipatie het best kunnen uitwerken. Dit onderzoek richt zich op de vraag hoe de beide sectoren elkaar nog beter kunnen vinden, om zodoende meer mensen te bereiken die een drempel ervaren bij het zoeken van mogelijkheden om cultuur te maken in hun vrije tijd. We zoeken samenhang met onze meerjarige ondersteuning aan het 'Jeugdfonds Sport & Cultuur' en met de

matchingsregelingen van het Fonds Cultuurparticipatie. We stemmen ons beleid nadrukkelijk af met onze culturele partners en gemeenten. We zoeken bij de ontwikkeling van dit beleid aansluiting bij de Sociale Agenda.

Talentontwikkeling

De provincie Utrecht is rijk aan diverse creatieve opleidingen op verschillende niveaus, van middelbaar tot universitair, en beschikt over een goed netwerk op het gebied van cultuureducatie. Daarom wordt onze regio ook wel gezien als 'kraamkamer' van vele talenten in de kunsten en in de creatieve industrie.

De verschillende stadia van talentontwikkeling zijn ontkiemen, verkennen, verdiepen en professionaliseren:

- Bij ontkiemen gaat het om het verkrijgen van culturele basisvaardigheden via met name primair of voortgezet onderwijs. Dat valt binnen het kader van ons cultuureducatiebeleid.
- De verkenningsfase betreft (jonge) amateurkunstenaars, die actief kunst en cultuur beoefenen in hun vrije tijd en daarvoor vaak – maar lang niet altijd - een opleiding volgen. De meerjarige ondersteuning van de regionale editie van de Kunstbende die voor deze doelgroep van belang is, zullen we voortzetten.
- De verdieping vindt veelal plaats binnen het kunstvakonderwijs, maar er zijn ook jongeren die via hun eigen netwerk aan hun carrière bouwen.
- In de fase van professionalisering gaat het om afgestudeerden van de kunstvakopleidingen.

We constateren dat er lacunes zijn ontstaan door het wegvallen van de productiehuizen en dat de doorstroming van talenten niet altijd optimaal is, omdat ze niet weten hoe ze toegang moeten krijgen tot de opleidingen. Hierdoor krijgen (semi-)professionele makers in de kunsten onvoldoende kans zich te ontplooien. In het cultuurprofiel 'Eeuwig Jong' is talentontwikkeling daarom een van de pijlers waarop de komende jaren wordt ingezet, samen met onze culturele partners en gemeenten.

Ten eerste willen we meer inzicht krijgen in hoe de keten van talentontwikkeling werkt. Hier willen we onderzoek naar doen. Specifieke aandacht binnen het onderzoek zal uitgaan naar de thema's participatie, diversiteit en inclusie. Op basis van de resultaten zullen we bepalen hoe we een bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van deze keten.

Ten tweede willen we ons richten op de professionele makers in deze keten. Op het professionele niveau wordt er al goed samen gewerkt tussen instellingen. We willen deze samenwerkingsverbanden steunen, zodat het kwaliteitsniveau verbetert en het toegankelijk is voor een brede groep makers.

Regionale samenwerking museale beeldende kunst

De provincie Utrecht heeft een compact stelsel van kwalitatief hoogwaardige museale instellingen voor beeldende kunst. Het Centraal Museum heeft van deze musea het grootste bereik, met zowel lokale als internationale thema's. Verder springt de kwaliteit van het Mondriaanhuis en Kunsthal KadE in het oog. In het kader van het themajaar De Stijl hebben deze instellingen succesvol samengewerkt. Het is onze ambitie dergelijke samenwerkingsverbanden te continueren en waar mogelijk een meer structureel karakter te geven.

In het kader van het Rijkscultuurbeleid 2021-2024 hebben we als provincie het Centraal Museum voorgedragen als kunstmuseum van nationaal belang. Deze voordracht stelt het museum in de gelegenheid rijkssubsidie aan te vragen voor publieksactiviteiten die verband houden met de collectie. Met deze subsidie wil het Centraal Museum jaarlijks een tentoonstelling laten uitgroeien tot een grote manifestatie met een (inter)nationale uitstraling. Dit is goed voor het cultuurprofiel van Utrecht en zal meer aandacht en bezoekers trekken, ook internationaal.

Vanuit het provinciaal beleid willen we het Centraal Museum, andere musea en (erfgoed)locaties uitdagen tot regionale samenwerking bij het programmeren van beeldende kunst, omdat zij juist door samenwerking in staat zijn tentoonstellingen met een landelijke uitstraling en een groot publieksbereik te organiseren. Dat wordt onder andere mogelijk door expertise en collecties te delen. We stemmen dit voornemen af met ons toerismebeleid en erfgoedbeleid.

Deskundigheidsbevordering cultuur- en erfgoedsector

Het is onze ambitie om gemeenten en de cultuur- en erfgoedsector nog beter te equiperen om hun ambities en doelstellingen te realiseren. De afgelopen jaren hebben we geïnvesteerd in een betere balans tussen markt, maatschappij en overheid. Dit hebben we gedaan door professionaliseringstrajecten aan te bieden: Business Model Canvas (BMC, voor professionele instellingen) en Advies op Maat (voor semiprofessionele instellingen). Verder hebben we het programma Leiderschap in Cultuur ondersteund en de Utrechtse Cultuurlening in het leven geroepen. We hebben bijgedragen aan diverse onderzoeken. De festivalsector weet dankzij een publieksonderzoek zijn marketing nog beter op (nieuwe) doelgroepen te richten. Een aantal culturele instellingen heeft daarnaast met zogenaamde living labs meer inzicht gekregen in de relatie tussen publiek en programma.

> "Wij hebben scherper gekregen waar onze focus moet liggen, met name in de programmering. En we hebben een flinke stap in ons communicatie/marketingbeleid kunnen zetten door het ontwikkelen van de persona('s). Ook was het heel goed voor de teamspirit om samen zo'n traject te doen en samen 'erboven' te gaan hangen. Daarbij hebben we ook voor educatie wat zaken kunnen aanscherpen."
>
> **Rianne Brouwers**, 't Hoogt, over het BMC-traject

Voor alle genoemde instrumenten geldt dat deze hebben voorzien in een behoefte, maar dat deze behoeften in de loop van de tijd zijn veranderd of de doelgroep voldoende is bediend. Daarom zullen we het traject Advies op Maat beëindigen. We gaan onze andere beleidsinstrumenten evalueren en vernieuwen. Maatschappelijke thema's als inclusie en diversiteit zullen een belangrijk onderdeel zijn van het nieuwe beleid. De Utrechtse Cultuurlening wordt geharmoniseerd met de landelijke talentenlening van OCW. We streven er naar om ons vernieuwd instrumentarium begin 2021 te implementeren.

Gemeenten hebben aangeven behoefte te hebben aan meer kennisdeling. Zij willen graag weten hoe andere gemeenten omgaan met vergelijkbare vraagstukken en hebben behoefte aan een centrale plek waar alle landelijke informatie en ontwikkelingen worden bijgehouden en gedeeld. Het is onze ambitie om zowel on- als offline kennisdeling en samenwerking te bevorderen. Wij bieden een netwerk tussen partijen en overheden, we zorgen voor kennisdeling en doen onderzoek naar relevante informatie voor de sector.

Zo hebben we via de online tool 'Cultuurcijfers' data per gemeente gepubliceerd. We zullen deze data monitoren en up-to-date houden. Het gaat dan bijvoorbeeld om aantallen bezoekers aan festivals en deelname van scholen aan cultuureducatie. Offline zullen we (thematische) bijeenkomsten organiseren met gemeenten en het culturele veld.

HOE WE ONZE RESULTATEN METEN

BELEIDSINSTRUMENTEN	TOELICHTING	MEETPUNTEN
ORGANISEREN VAN BIJEENKOMSTEN	Samen met en voor gemeenten	• In 2020 inventariseren we de behoeften van gemeenten om op regionaal niveau samen te werken en kennis te delen waardoor de culturele sector kan worden versterkt. • We organiseren jaarlijks twee bijeenkomsten om dit doel te bereiken.
SUBSIDIEVERORDENING CULTUUR EN ERFGOED	Uitvoeringsverordening voor het verlenen van subsidies op basis van dit beleidsprogramma	• Uiterlijk in 2023 ondersteunen we ten minste twee samenwerkingsverbanden tussen instellingen op het gebied van talentontwikkeling van professionele makers
OPDRACHTVERLENING	Onderzoek talentontwikkeling	• In 2021 hebben we een onderzoek afgerond wat ons inzicht geeft in de gewenste regionale samenwerkingsstrategie op het gebied van talentontwikkeling van jongeren.
SUBSIDIEVERORDENING CULTUUR EN ERFGOED	Uitvoeringsverordening voor het verlenen van subsidies op basis van dit beleidsprogramma	• In 2021 worden de uitkomsten van het onderzoek talentontwikkeling vertaald naar nieuw beleid gericht op de talentontwikkeling van jongeren. • In 2023 heeft de Stichting Kunstbende haar werkgebied uitgebreid naar tien gemeenten.
OPDRACHTVERLENING	Onderzoek cultuurparticipatie	• In 2021 hebben we een onderzoek afgerond wat ons inzicht geeft in de gewenste regionale samenwerkingsstrategie om meer mensen die nu een drempel ervaren cultuur te laten maken in hun vrije tijd.
SUBSIDIEVERORDENING CULTUUR EN ERFGOED	Uitvoeringsverordening voor het verlenen van subsidies op basis van dit beleidsprogramma	• In 2021 worden de uitkomsten uit het onderzoek vertaald naar een bijdrage aan cultuur-participatie in de regio. • In 2023 heeft het Jeugdfonds Sport en Cultuur in zijn werkgebied provinciale dekking.
OPDRACHTVERLENING	Evaluatie instrumentarium deskundigheids-bevordering	• In 2020 hebben we ons instrumentarium op het gebied van deskundigheidsbevordering geëvalueerd en vernieuwd.
SUBSIDIEVERORDENING CULTUUR EN ERFGOED	Uitvoeringsverordening voor het verlenen van subsidies op basis van dit beleidsprogramma	• In 2021 worden de uitkomsten van de evaluatie vertaald naar nieuw beleid op het gebied van deskundigheidsbevordering. We sluiten aan op de vragen van het werkveld.

4 BEHOUDEN, BENUTTEN EN BELEVEN VAN CULTUREEL ERFGOED

Ontwikkelingen zoals klimaatverandering en bevolkingsgroei hebben gevolgen voor de manier waarop we omgaan met ons cultureel erfgoed. Enerzijds neemt de druk op het erfgoed toe, anderzijds dienen zich kansen aan om vanuit het cultuur- en erfgoedbeleid een bijdrage te leveren aan transities van de leefomgeving. En omdat erfgoed pas erfgoed is als mensen het als zodanig beleven, blijven we investeren in het vertellen van bijzondere verhalen over het verleden.

Cultuurhistorische waarden van de leefomgeving zijn belangrijke 'Utrechtse kwaliteiten'. Via de Omgevingsverordening Provincie Utrecht beschermen wij de zogenaamde cultuurhistorische hoofdstructuur. In dit beleidsprogramma ligt de focus op het behouden, benutten en beleven van cultureel erfgoed. Dat vertaalt zich in drie doelen: het versterken van de kwaliteit van de leefomgeving, het restaureren en gebruiken van monumenten en het beheren en bekend maken van Utrechts erfgoed. ●

4.1 DE KWALITEIT VAN DE LEEFOMGEVING VERSTERKEN

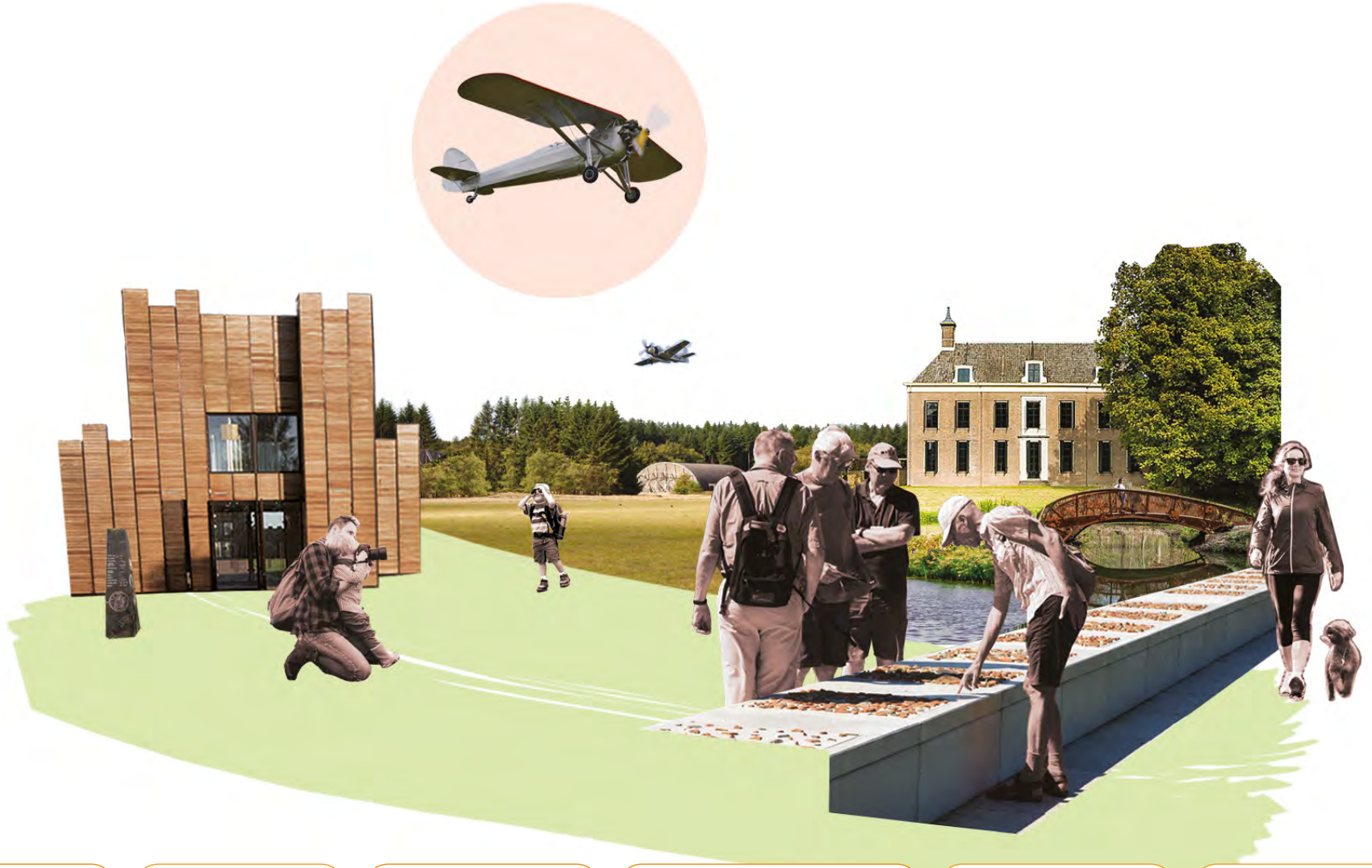

WAAR WE VOOR GAAN | WAT ONZE ROL IS | WAAR WE NU STAAN | WAT WE BELANGRIJK VINDEN | WAT WE GAAN DOEN | HOE WE ONZE RESULTATEN METEN

WAAR WE VOOR GAAN

Met ons beleid willen we bereiken dat bewoners en bezoekers van de provincie de cultuurhistorisch waardevolle landschappen kennen en waarderen en zich hier thuis voelen. We willen dat cultuurhistorische waarden en creatieve verbeelding een bijdrage leveren aan kwalitatief hoogwaardige ontwikkeling van de leefomgeving.

WAT ONZE ROL IS

Vanuit het cultuur- en erfgoedbeleid leveren we een bijdrage aan goed provinciaal omgevingsbeleid. Overal waar de druk op ruimte hoog is, loopt erfgoed risico's. Het is de kunst om bedreigingen om te buigen in kansen, door te laten zien dat de cultuurhistorische waarden en creatieve verbeelding omgevingsbeleid naar een hoger plan kunnen tillen.

BESCHERMEN VAN CULTUREEL ERFGOED: OMGEVINGSVERORDENING PROVINCIE UTRECHT

Wij spelen een belangrijke rol bij het beschermen van cultureel erfgoed. De Omgevingsverordening Provincie Utrecht is daarbij het belangrijkste instrument. Deze bevat instructieregels voor gemeenten over de cultuurhistorische hoofdstructuur en het (beoogd) UNESCO Werelderfgoed. Net als in de voorgaande jaren focussen we op het agrarisch cultuurlandschap, de historische buitenplaatszones, het militair erfgoed en de archeologisch waardevolle zones. Daar voegen we het thema historische infrastructuur aan toe. Bijzondere aandacht geven we aan de bescherming van het (beoogde) UNESCO Werelderfgoed van de Hollandse Waterlinies en de Neder-Germaanse Limes. De bijlage Cultuurhistorie van de Omgevingsverordening Provincie Utrecht bevat een opsomming van de gebieden waar het om gaat en beschrijft de aanwezige kwaliteiten.

WAAR WE NU STAAN

Utrecht is een relatief kleine provincie met een grote bevolkingsdichtheid en het aantal inwoners blijft groeien. Dat vraagt om meer ruimte voor woningbouw en verkeersinfrastructuur. Binnen 30 jaar moeten we als samenleving bovendien volledig gestopt zijn met het gebruik van fossiele brandstoffen en grondstoffen 100% hergebruiken. De grote opgave waar we voor staan, vraagt om een breed palet aan maatregelen: transitie van fossiele naar duurzame energie, opvang van water, oplossingen voor de bodemdaling. Stuk voor stuk maatregelen die een prijs hebben: ze moeten worden ingepast in onze leefomgeving. Dit vraagt om prioritering, keuzes maken en creatieve oplossingen.

De Raad voor Cultuur en de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur constateerden in 2017 dat erfgoed een belangrijke rol kan spelen bij het realiseren van deze maatschappelijke opgaven. De erfgoedsector en de betrokken overheden zijn echter nog onvoldoende in staat om erfgoed vooraan in de planprocedures en gebiedsontwikkelingen te positioneren. De cultuurhistorische kwaliteit van de leefomgeving draagt veel bij aan een aantrekkelijk vestigings- en verblijfsklimaat. Maar de beperkte kenbaarheid van cultuurhistorische structuren maakt deze kwetsbaar. De beweging waarbij de cultuur- en erfgoedsector via ontwerp, kunst en vormgeving een meer centrale positie verkrijgt in de aanpak van maatschappelijke vraagstukken is ingezet, maar zeker nog niet vanzelfsprekend.

Gemeenten zijn de belangrijkste spelers als het gaat om de ruimtelijke verankering en bescherming van cultureel erfgoed. De Omgevingswet beoogt dat gemeentelijke erfgoedtaken nog meer dan voorheen geïntegreerd worden met andere omgevingstaken. De aanwezigheid van een cultuurhistorische en archeologische waardenkaart als 'onderlegger' is daarvoor een belangrijke randvoorwaarde. Mede door onze inzet in de vorige beleidsperiode beschikt inmiddels 65% van de gemeenten over een cultuurhistorische waardenkaart. Maar de capaciteit van gemeenten om erfgoed goed te borgen in omgevingsgericht beleid schiet tekort. Ongeveer de helft van de Utrechtse gemeenten gaf in het door het Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht uitgevoerde onderzoek (2018) aan onvoldoende kennis in huis te hebben.

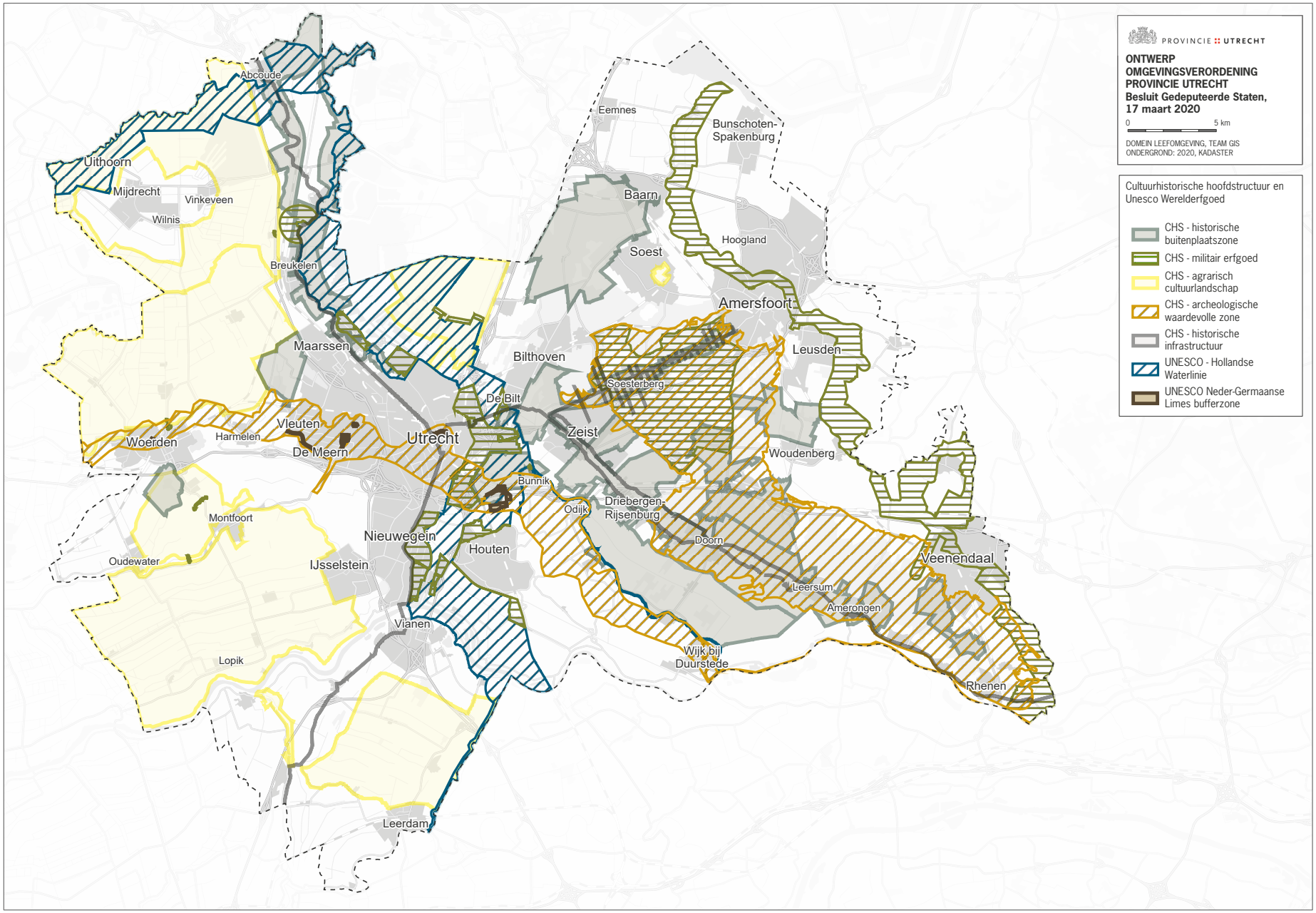
PROVINCIE :: UTRECHT
ONTWERP
OMGEVINGSVERORDENING
PROVINCIE UTRECHT
Besluit Gedeputeerde Staten,
17 maart 2020
0
5 km
DOMEIN LEEFOMGEVING, TEAM GIS
ONDERGROND: 2020, KADASTER
Cultuurhistorische hoofdstructuur en Unesco Werelderfgoed
CHS - historische buitenplaatszone
CHS - militair erfgoed
CHS - agrarisch cultuurlandschap
CHS - archeologische waardevolle zone
CHS - historische infrastructuur
UNESCO - Hollandse Waterlinie
UNESCO Neder-Germaanse Limes bufferzone
Abcoude
Uithoorn
Mijdrecht
Vinkeveen
Wilnis
Breukelen
Maarssen
Woerden
Harmelen
Vleuten
De Meern
Utrecht
De Bilt
Bilthoven
Eemnes
Bunschoten-Spakenburg
Baarn
Soest
Hoogland
Amersfoort
Leusden
Soesterberg
Zeist
Woudenberg
Bunnik
Odijk
Driebergen-Rijsenburg
Doorn
Veenendaal
Leersum
Amerongen
Wijk bij Duurstede
Rhenen
Montfoort
Oudewater
Nieuwegein
IJsselstein
Houten
Vianen
Lopik
Leerdam

WAT WE BELANGRIJK VINDEN

Om de Utrechtse kwaliteiten voor de toekomst te behouden, willen wij cultuurhistorische waarden - het DNA van de leefomgeving - benutten als dragers en aanjagers van de kwaliteit van de leefomgeving. Het inpassen en mogelijk maken van nieuwe ontwikkelingen vraagt, gezien de beperkte ruimte, om creativiteit, verhaal en beeld. Cultuur en erfgoed kunnen hier een bijdrage aan leveren. Erfgoed door verbindingen te leggen tussen het verleden en de wereld van morgen. Cultuur door toepassing van creatieve verbeelding of de inzet van kunst en vormgeving.

WAT WE GAAN DOEN

We gaan kennis, onderzoek en creatieve verbeelding inzetten om de kwaliteit van de leefomgeving te versterken. We prioriteren door een aantal gebieden aan te wijzen. We zetten de volgende instrumenten in:

- Cultuurhistorische Atlas van de provincie Utrecht als kennis- en inspiratiebron voor de opstellers van ruimtelijke plannen.
- Subsidies en opdrachten voor cultuurhistorisch onderzoek.
- Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht als hulp voor gemeenten bij omgevingsgericht erfgoedbeleid.
- De Erfgoed Deal, gericht op het meewegen en mee-ontwikkelen van erfgoed in de grote transitieopgaven.
- Ontwikkelprogramma ‘cultuur en leefomgeving’, gericht op inzet van creatieve verbeeldingskracht van ontwerpers, kunstenaars en vormgevers.

Cultuurhistorische Atlas

Kennis van erfgoed is onontbeerlijk bij het maken van goede ruimtelijke afwegingen. Daarom bieden wij de Cultuurhistorische Atlas van de provincie Utrecht (CHAT) aan. Deze vormt een handreiking voor omgevingsgericht beleid van provincie, gemeenten en waterschappen, en is ook een inspiratiebron voor eigenaren en ontwikkelaars. De CHAT biedt een schat aan informatie over onder andere de cultuurhistorische hoofdstructuur. We hebben recent informatie toegevoegd over de gemeente Vijfheerenlanden en over historische land-, water- en spoorwegen. De komende periode zullen we onder andere informatie over boerderijlinten toevoegen. We stellen de CHAT als open data beschikbaar en zullen ons inspannen om deze onder de aandacht van gemeenten te brengen. Ten slotte zullen we naar aanleiding van het klanttevredenheidsonderzoek in 2019 investeren in de gebruiksvriendelijkheid van de website.

KAARTBEELD HISTORISCHE BUITENPLAATSEN ZEIST UIT CULTUURHISTORISCHE ATLAS (CHAT)

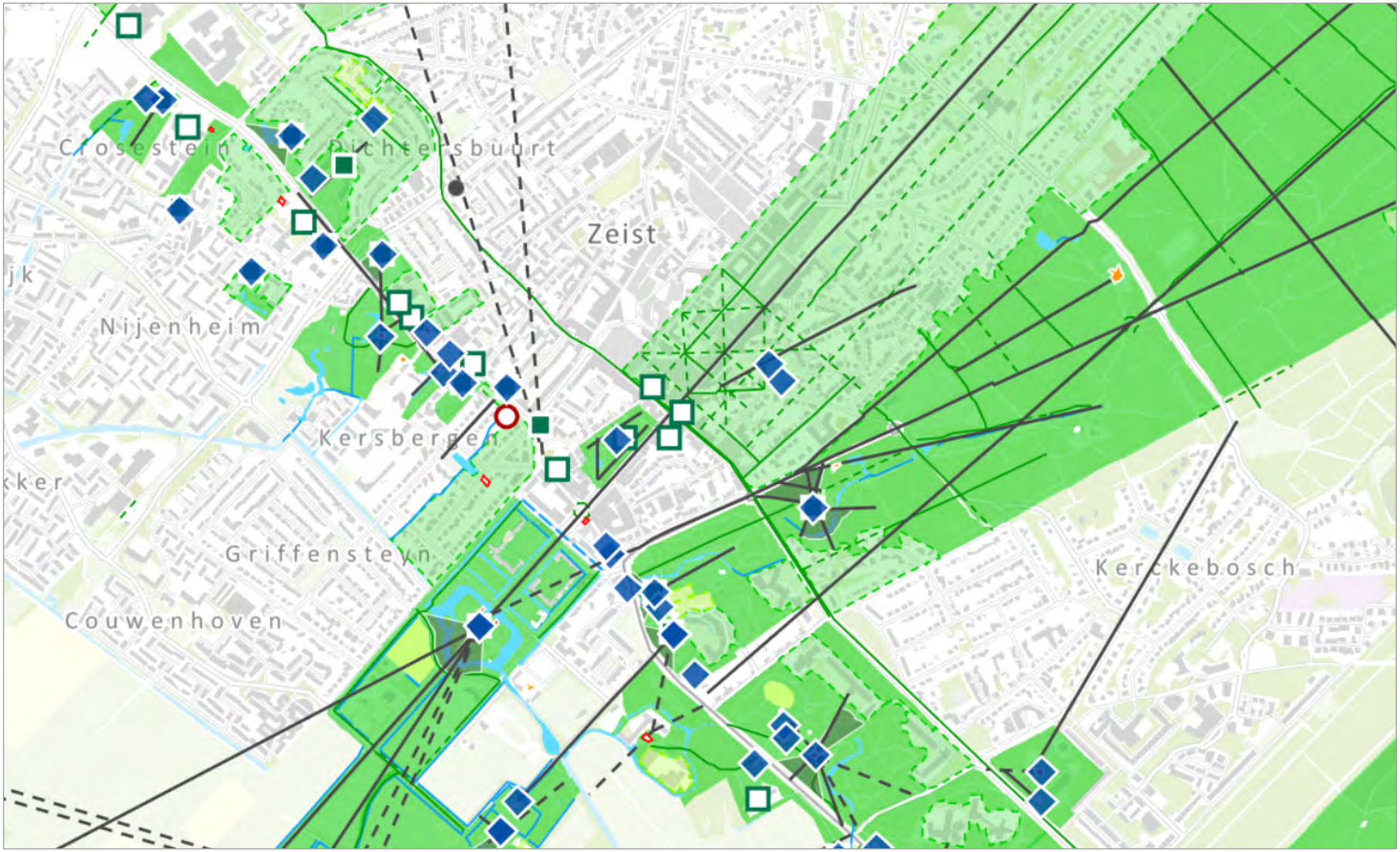

Cultuurhistorisch onderzoek

Gezien de grote ruimtelijke transities waar de provincie voor staat, zal de komende periode meer inzet nodig zijn op het uitdragen van de cultuurhistorische waarden van de leefomgeving. Bij ruimtelijke transities moet duidelijk zijn over welke cultuurhistorische kwaliteiten het gebied beschikt. Soms is daarvoor nog aanvullend onderzoek nodig. Dit kan bijvoorbeeld resulteren in 'gebiedspaspoorten', 'landschapsbiografieën' of 'gebiedsanalyses', maar ook – meer traditioneel – in cultuurhistorische en archeologische waardenkaarten. Soms zullen we zelf opdracht geven voor cultuurhistorisch onderzoek, maar we willen ook stimuleren en ondersteunen dat gemeenten dit doen. De resultaten kunnen bovendien weer aan de CHAT worden toegevoegd.

Steunpunt voor gemeenten (STAMU)

Het Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht (STAMU) ondersteunt gemeenten bij erfgoedbeleid en omgevingsbeleid. Wij vragen het steunpunt daarbij in het bijzonder aandacht te besteden aan de cultuurhistorische hoofdstructuur en aan religieus erfgoed en industrieel erfgoed. Ook vragen we in 2022 opnieuw de Monitor Erfgoedbeleid Utrechtse Gemeenten (MEBUG) uit te voeren. In dit vierjaarlijks onderzoek wordt per gemeente de stand van het erfgoedbeleid bepaald. De MEBUG brengt lokale trends in beeld en is tevens het uitgangspunt voor een gesprek met de gemeenten over kansen en uitdagingen. Dankzij deze monitor weten we dat de ondersteuning van gemeenten zich niet kan beperken tot de klassieke beleidsvelden monumentenzorg en archeologie, maar veel breder van opzet moet zijn. De verbreding van het gemeentelijk erfgoedveld en de komst van de Omgevingswet vragen een aanpassing van het STAMU wat betreft vorm en intensiteit van ondersteuning. Wij zullen de komende vier jaar daarom extra investeren in het STAMU.

Erfgoed Deal

De Erfgoed Deal is in februari 2019 gesloten tussen Rijk, IPO, VNG en maatschappelijke organisaties en heeft als doel om met cultureel erfgoed inspiratie en houvast te bieden bij klimaatadaptatie, energietransitie en stedelijke groei. Dit biedt een stimulans om al vanaf de ontwerpfase betrokken te zijn en bij te dragen aan goede oplossingen. De Erfgoed Deal financiert de meerkosten als gevolg van erfgoedinclusieve uitvoering van projecten. Het Rijk heeft voor de periode 2019-2022 € 20 miljoen beschikbaar gesteld en vraagt gemeenten en provincies dit te matchen. De Erfgoed Deal biedt kansen voor de provincie Utrecht. In de eerste ronde hebben we het voorstel ingediend om het Hoornwerk bij de Grebbedijk mee te nemen bij de dijkversterking. Dit is inmiddels gehonoreerd. Voor de Erfgoed Deal stellen we in het kader van dit programma een procesbudget beschikbaar. De uitvoeringskosten komen voor rekening van de betreffende programma's, waarbij ook een bijdrage uit het Fonds Erfgoedparels mogelijk is als het restauratie van een rijksmonument betreft.

Ontwerp- en verbeeldingskracht

De creatieve sector beschikt over ontwerp- en verbeeldingskracht en kan daarmee een bijdrage leveren aan de (fysieke en sociale) kwaliteit van de leefomgeving. We starten een ontwikkelprogramma 'cultuur en leefomgeving' om de inzet van ontwerp, kunst en vormgeving te stimuleren. Het gaat om het faciliteren van het proces, bijvoorbeeld met ontwerpend onderzoek. Dat is een creatieve methode om opgaven en mogelijke ruimtelijke inpassingen te verkennen. Oplossingen zijn altijd afhankelijk van context, historie en identiteit van gebieden. Met het ontwikkelprogramma 'cultuur en leefomgeving' stimuleren we een benadering die geworteld is in cultuur en erfgoed, actief bouwt aan sociale cohesie, gericht is op duurzaamheid en bijdraagt aan een gezonde leefomgeving.

In een beperkt aantal gevallen zullen we ook bijdragen aan het zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed in de fysieke leefomgeving door inzet van kunst en vormgeving. Kunst en vormgeving kunnen de aanwezigheid van erfgoed op een tot de verbeelding sprekende wijze markeren of de eenheid van een gebied versterken. Denk bijvoorbeeld aan de visualisatie van Castellum Fectio of de vormgeving van wegwijzers en informatieborden op Park Vliegbasis Soesterberg.

Het ontwikkelprogramma zal vorm krijgen in opdrachten om door middel van creativiteit bij te dragen aan ontwerpend onderzoek, aan ondersteuning van meer thematische onderzoeks- en ontwerptrajecten, en/of aan het proces rond de inrichting van de fysieke leefomgeving. De daadwerkelijke uitvoering van projecten zal plaatsvinden in het kader van andere programma's.

Welke gebieden we prioriteit geven

In de uitvoering van ons omgevingsgericht cultuur- en erfgoedbeleid brengen we focus aan door te kiezen voor een beperkt aantal gebieden, waarbij we prioriteit geven aan de opgaven met betrekking tot klimaatadaptatie, energietransitie en (stedelijke) groei.

UNESCO WERELDERFGOED

Het (beoogd) UNESCO Werelderfgoed van de Hollandse Waterlinies (Nieuwe Hollandse Waterlinie en Stelling van Amsterdam) en de Neder-Germaanse Limes geven we in de Omgevingsvisie Provincie Utrecht hoge prioriteit. Voor de Hollandse Waterlinies stellen we een afzonderlijk uitvoeringsprogramma vast. Daarbij werken we nauw samen met Noord-Holland, Noord-Brabant en Gelderland. Het beheren en bekend maken van de Limes komt aan de orde in paragraaf 4.3.

Ringpark

Ringpark is een concept voor het samenbrengen van opgaven rond stedelijke groei en andere transitieopgaven in relatie tot natuur en landschap, met als sleutelbegrip ruimtelijke kwaliteit. Het is gestoeld op de historische groei van steden langs de lijnen van singels en parken. Ringpark heeft als doel om het landschap rond de kernen van de provincie te versterken: 'groen' groeit mee met 'rood'.

Voor het cultuur- en erfgoedbeleid dienen zich verschillende kansen aan. Denk aan het combineren van maatregelen voor klimaatadaptatie met het zichtbaar en beleefbaar maken van de historische infrastructuur (wegen en waterwegen) die stad en land verbindt. De directe nabijheid van zoveel potentiële bezoekers biedt verder kansen aan bestaand en nieuw publieksaanbod van cultuur en erfgoed. De bijzondere aandacht die we ook de vorige beleidsperiode gaven aan de landgoederen Oud- en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen, in combinatie met de bijzondere waarden van de Limes en de Nieuwe Hollandse Waterlinie in de nabijheid (Waterliniemuseum Fort bij Vechten, Castellum Fectio), continueren we dan ook. Het in goede banen leiden van de hoge recreatiedruk en deze zo mogelijk afleiden naar aangrenzende gebieden blijft daarbij een belangrijk aandachtspunt.

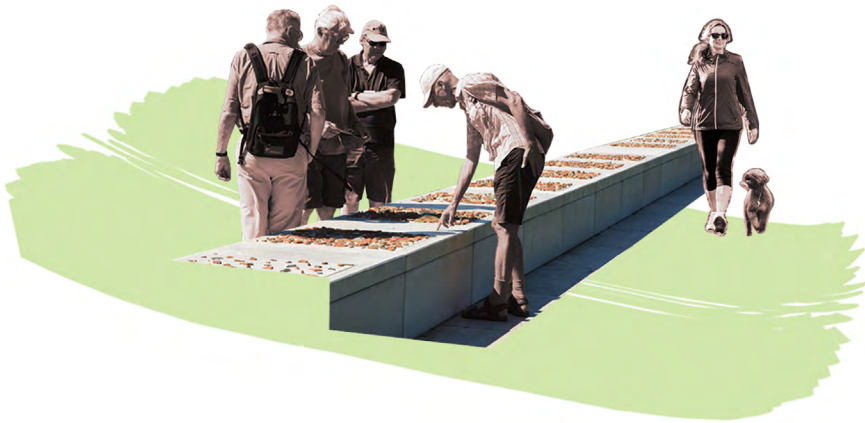

Drie iconische wegen

Bij infrastructurele ontwikkelingen vinden wij het belangrijk dat cultuurhistorische waarden als inspiratiebron worden meegenomen. We richten ons met name op drie iconische wegen: de Wegh der Weegen (N237 tussen De Bilt en Amersfoort), de Route Impérial (Napoleonroute van Amsterdam naar Parijs) en de Via Regia (route van Utrecht naar Keulen). Voor die wegen willen we de samenhang in de route en de beleefbaarheid van de historische waarde versterken. Daartoe leveren we (onder andere bij geplande werkzaamheden) een bijdrage aan goed ontwerp of aan publieksactiviteiten die aandacht geven aan de historische waarde van deze wegen. Het kan ook gaan om ontwikkelingen naast en rondom de weg, bijvoorbeeld een snelfietsroute of een kruisende recreatieve route.

Groene Hart – agrarisch cultuurlandschap

We beschermen via de Omgevingsverordening de agrarische cultuurlandschappen in het Groene Hart. Dat doen we vanwege de gaafheid en representativiteit van de verkavelingsstructuur en vanwege de samenhang van de agrarische patronen en de bebouwingslinten met de historisch kenmerkende gebouwen. Wij realiseren ons echter ook dat klimaatadaptatie, bodemdaling en energietransitie hun impact zullen hebben op dit landschap. Wij vinden het belangrijk dat cultuurhistorische waarden en goed ontwerp daarbij een rol spelen. In het kader van de betreffende programma's zullen we met behulp van cultuurhistorisch onderzoek, ontwerpend onderzoek en inzet van creatieve verbeeldingskracht onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om deze transities goed in te passen.

Heuvelrug – historische buitenplaatsen

De historische buitenplaatsen op de Heuvelrug zijn van grote waarde voor de provincie Utrecht. Daarom is het belangrijk om te zorgen voor behoud en beleefbaarheid van dit bijzondere erfgoed. Vanwege klimaatverandering voorzien we aanzienlijke gevolgen voor beheer en beplanting van monumentale parken, tuinen en landgoederen op de Heuvelrug. Samen met eigenaren en partners als Nationaal Park Heuvelrug en de stichting Kastelen Buitenplaatsen en Landgoederen (sKBL) willen we investeren in benodigde kennis en mogelijk nieuw ontwerp, bijvoorbeeld door middel van een Erfgoed Deal.

LEIDRAAD BEHOUD DOOR ONTWIKKELING BUITENPLAATSZONES

De historische buitenplaatszones staan onder hoge druk. Wij willen, voor zover dit past binnen ons overige beleid, ruimte bieden voor ontwikkeling, gericht op het creëren van economische dragers voor het behoud van de cultuurhistorische waarden van buitenplaatsen. Daarbij is behoud van de specifieke kenmerken van de zone waarin de buitenplaats ligt en van de buitenplaats zelf wel het uitgangspunt. Ten behoeve van eigenaren en gemeenten zullen we de *Leidraad behoud door ontwikkeling buitenplaatszones* (2014) actualiseren.

Rivierengebied

De bescherming van Nederland tegen hoog water zal de komende jaren ingrijpende ruimtelijke consequenties hebben. Het is daarom van groot belang de cultuurhistorische waarden goed mee te wegen in het programma Sterke en veilige dijken. Vanuit het cultuur- en erfgoedbeleid zetten we in op het benutten van de meekoppelkansen om erfgoed beter zichtbaar en beleefbaar te maken bij de dijkversterking. Hiervoor kan bijvoorbeeld ontwerpend onderzoek worden ingezet. Zo ligt er een opgave voor de walmuur van Wijk bij Duurstede. Dit is een rijksmonument en een beeldbepalend element voor het beschermde stadsgezicht.

HOE WE ONZE RESULTATEN METEN

BELEIDSINSTRUMENTEN	TOELICHTING	MEETPUNTEN
CULTUURHISTORISCHE ATLAS	De provinciale dataverzameling cultuurhistorische waarden van de leefomgeving.	• CHAT scoort in 2023 minstens een 7,5 voor klanttevredenheid (2019: 7,1). • Minstens twee derde van de gemeenten heeft in 2023 gebruik gemaakt van de CHAT bij het opstellen van ruimtelijke plannen.
SUBSIDIEVERORDENING CULTUUR EN ERFGOED	Uitvoeringsverordening voor het verlenen van subsidies op basis van dit beleidsprogramma.	• In 2023 hebben wij bijgedragen aan minstens acht cultuurhistorische onderzoeken in het kader van gemeentelijk omgevingsbeleid.
STEUNPUNT ARCHEOLOGIE EN MONUMENTEN UTRECHT	Partnerorganisatie van de provincie. Ondersteunt en adviseert gemeenten bij de vormgeving en uitvoering van hun erfgoedbeleid.	• Nieuwe Monitor Erfgoedbeleid Utrechtse Gemeenten in 2022. • In 2022 heeft twee derde van de gemeenten voldoende kennis over omgevingsgericht erfgoedbeleid. • STAMU scoort in 2023 minstens een 7,5 voor klanttevredenheid (2019: 8).
OPDRACHTEN OMGEVINGS-GERICHT CULTUUR- EN ERFGOEDBELEID	Provincie zelf neemt initiatief in uitvoering van dit beleidsprogramma.	• In 2023 heeft Utrecht deelgenomen aan minstens drie gehonoreerde projecten in het kader van de Erfgoed Deal. • In 2023 hebben minstens acht onderzoeken vanuit perspectief cultuur en erfgoed bijgedragen aan uitvoering van provinciaal omgevingsbeleid.
PROVINCIALE UITVOERINGSPROJECTEN (WEGEN EN FYSIEKE LEEFOMGEVING)	Uitvoeringsprojecten van de provincie Utrecht, niet rechtstreeks op basis van het cultuur- en erfgoed-beleid.	• Jaarlijks verwijst minstens één provinciaal uitvoeringsproject door middel van kunst of vormgeving naar cultuurhistorische omgevingswaarden.

4.2 MONUMENTEN DUURZAAM RESTAUREREN EN GEBRUIKEN

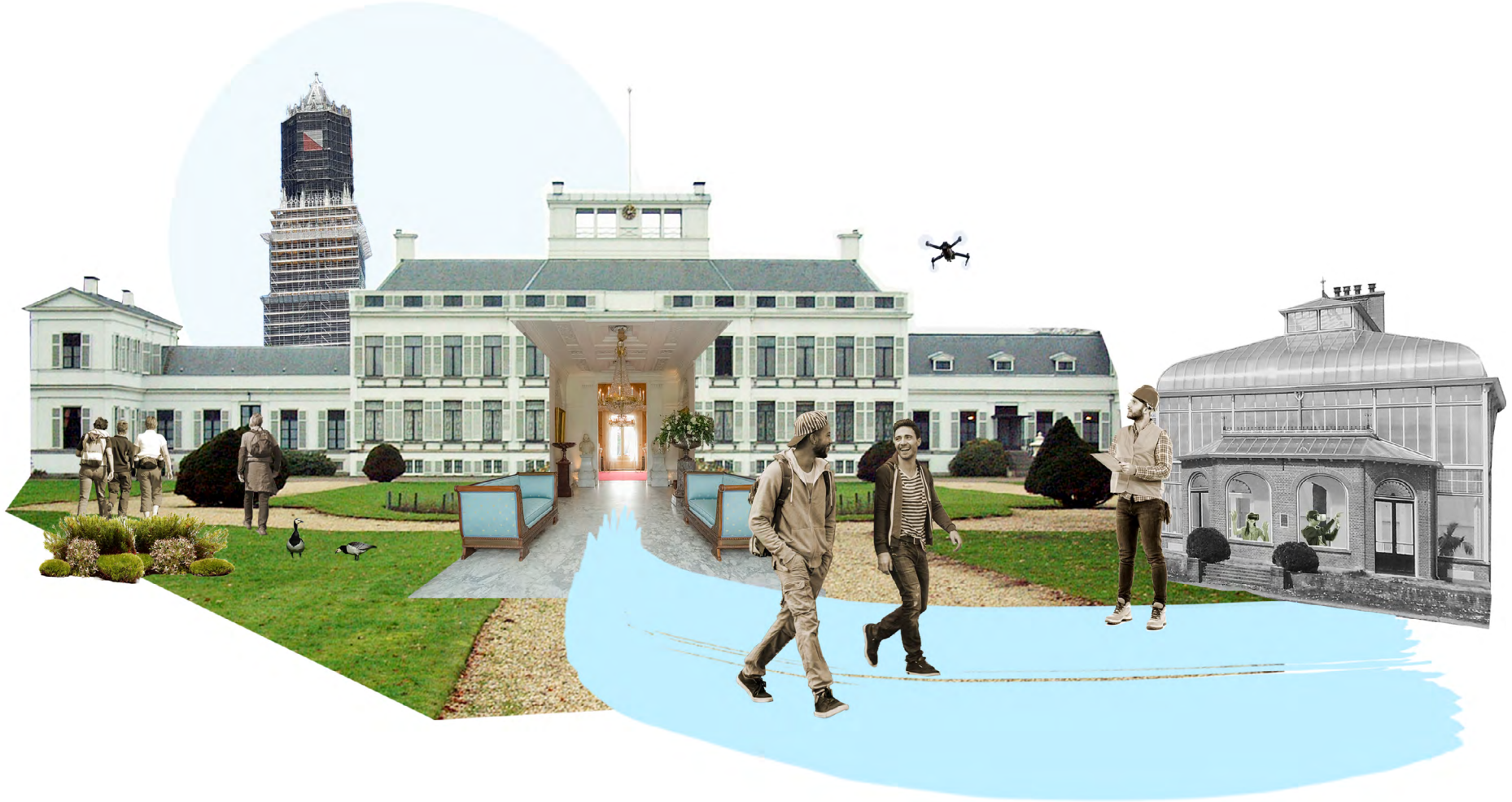

WAAR WE VOOR GAAN | WAT ONZE ROL IS | WAAR WE NU STAAN | WAT WE BELANGRIJK VINDEN | WAT WE GAAN DOEN | HOE WE ONZE RESULTATEN METEN

WAAR WE VOOR GAAN

We willen dat de Utrechtse (rijks)monumenten er zo goed bijstaan dat ze hun deel van het verhaal van Utrecht kunnen blijven vertellen. Onze focus ligt op de restauratie, verduurzaming en (her)bestemming van rijksmonumenten tot gebouwen met maatschappelijke functies. Daarin willen we investeren vanuit een circulair perspectief van waardebehoud en waardecreatie.

WAT ONZE ROL IS

Monumentenzorg is primair de verantwoordelijkheid van de eigenaren. Zij worden daarin bijgestaan door het Rijk met onderhoudssubsidies en kennis van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het Nationaal Restauratiefonds (laagrentende leningen) en andere fondsen. De provincie geeft financiële steun aan restauraties van rijksmonumenten (uitgezonderd woonhuizen) via het Fonds Erfgoedparels. Voor eigenaren van gemeentelijke monumenten nemen we deel in het Cultuurfonds voor Monumenten Utrecht, een revolverend fonds dat leningen verstrekt voor restauraties. We investeren ook in kennis over monumentenzorg bij gemeenten en eigenaren, door middel van monitoring (Utrechtse Erfgoedmonitor en Monitor Erfgoedbeleid Utrechtse Gemeenten) en de inzet van Monumentenwacht Utrecht, Restauratie Opleidingsprojecten en Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht.

WAAR WE NU STAAN

De eigenaren van Utrechtse rijksmonumenten staan voor een aanzienlijke onderhouds- en restauratieopgave. Dankzij de Utrechtse Erfgoedmonitor weten we dat de monumenten er beter voorstaan dan vier jaar geleden. Het percentage leegstand nam af van 8% in 2014 naar 5% in 2018, maar zal naar verwachting bij het religieus erfgoed buiten de steden toenemen. De totale onderhoudsbehoefte wordt geschat op € 220 miljoen en is daarmee vrijwel constant ten opzichte van 2014. Dat het bedrag ondanks de investeringen niet is gedaald, komt onder andere doordat de monumentenportefeuille met 4.7% is gegroeid. Maar de restauratieopgave is flink gedaald, van € 115 naar € 99 miljoen, vooral in de categorieën historische buitenplaatsen, religieus erfgoed, industrieel erfgoed en verdedigingswerken.

De subsidies in het kader van het Fonds Erfgoedparels (en de programma's Grebbelinie en Nieuwe Hollandse Waterlinie) zijn dus effectief geweest. Er is echter nog steeds sprake van een forse opgave, ook in vergelijking met de andere provincies. In de categorie openbare gebouwen, agrarische gebouwen en molens is sprake van een grotere restauratieopgave dan vier jaar geleden. Het percentage objecten dat er matig tot slecht voorstaat, is het hoogst in de categorieën archeologische monumenten, verdedigingswerken en begraafplaatsen.

Het Rijk heeft in het kader van 'Erfgoed telt' € 65 miljoen extra uitgetrokken voor de restauratie van rijksmonumenten, bovenop de € 20 miljoen die jaarlijks in het Provinciefonds wordt gestort. Prioriteit ligt bij de aanpak van de grootste opgaven (projecten van meer dan € 2,5 miljoen). Matching door provincies wordt voor deze regeling niet gevraagd, maar in de praktijk resulteert het wel in een hogere vraag, in Utrecht bijvoorbeeld voor de restauratie en herbestemming van Paleis Soestdijk. Eerder besloten we al daarvoor een bedrag te reserveren ten laste van het Fonds Erfgoedparels.

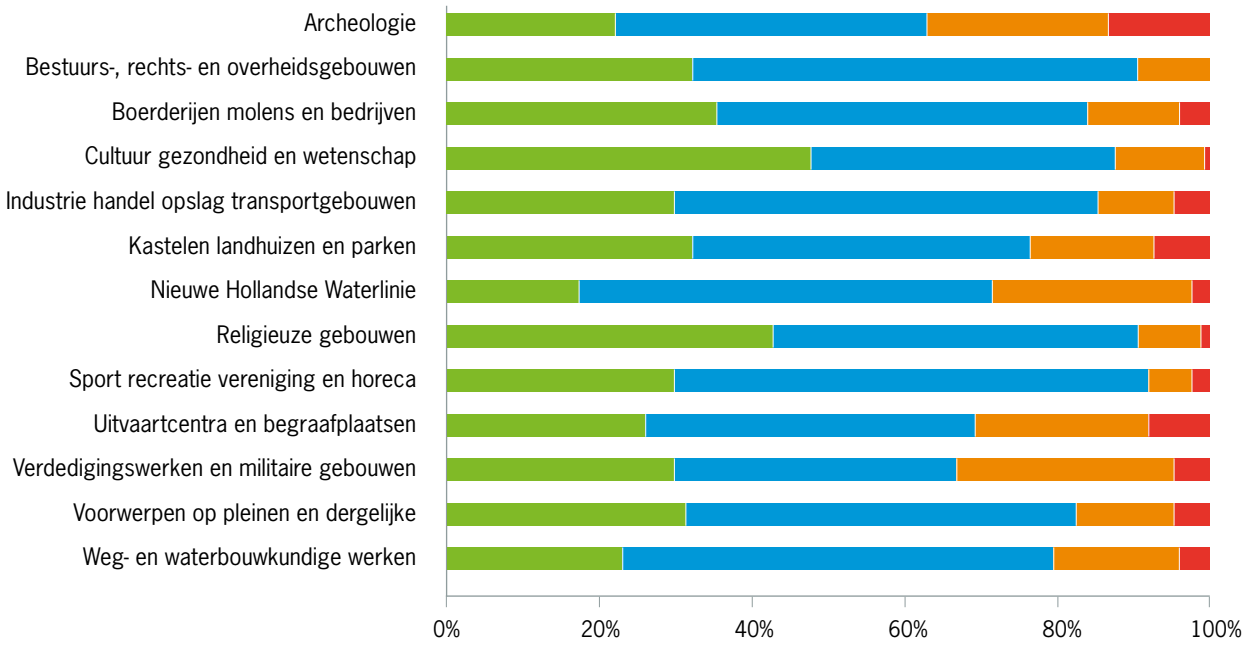

UTRECHTSE ERFGOEDMONITOR
STAAT VAN ONDERHOUD RIJKSMONUMENTEN PER CATEGORIE (2019)

© 2020 - Monumenten Online - Versie 2.0.0

De afgelopen jaren hebben we als provincie bijgedragen aan de verduurzaming van monumenten door middel van energiescans voorafgaand aan restauratieprojecten, met bijzondere aandacht voor religieus erfgoed. Duurzaamheid is niet alleen een plicht, maar biedt ook kansen. In de monumentenzorg kunnen duurzaamheids-maatregelen zorgen voor lagere beheerkosten. Zo draagt de eigenaar niet alleen bij aan een beter milieu, maar creëert hij ook structureel meer financiële ruimte om zijn monument goed te onderhouden.

We ondersteunen al geruime tijd Stichting De Utrechtse Molens (SDUM) voor het beheer van de 22 molens die de stichting in de provincie in eigendom heeft. Daarnaast krijgen de vier molens in de gemeente Vijfheerenlanden ook een bijdrage in het onderhoud. Het betreft een subsidie die na de gemeentelijke samenvoeging van de provincie Zuid-Holland is overgenomen. Deze molens zijn in het beheer van Stichting tot Instandhouding van Molens in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden (SIMAV). De tien overige molens in de provincie hebben de afgelopen periode geen provinciale onderhoudssubsidie ontvangen. De eigenaren van alle rijksmonumentale molens hebben zich verenigd in het Platform Utrechtse Molens en vragen ons transparantie en rechtvaardigheid aan te brengen in het molenbeleid.

WAT WE BELANGRIJK VINDEN

De lange bewoningsgeschiedenis van Utrecht toont zich in de ruim 5.800 rijksmonumenten - gebouwd en archeologisch - die de provincie rijk is. Daar zijn we trots op en daar zorgen we met z'n allen goed voor. Monumenten hebben niet alleen waarde, ze creëren ook waarde. Ze leveren een belangrijke bijdrage aan een prettige leefomgeving, zorgen ervoor dat bewoners zich hier thuis voelen en bezoekers hier graag komen. De rijksmonumenten vormen een belangrijk deel van het culturele kapitaal van onze provincie. Wij verlenen daarom met het Fonds Erfgoedparels steun aan restauraties van rijksmonumenten. We zullen bijzondere aandacht geven aan religieus erfgoed, industrieel erfgoed en varend erfgoed. Dat doen we door extra ondersteuning te organiseren, bijvoorbeeld de inzet van het Erfgoed Expert Team bij complexe vraagstukken rond herbestemming en verduurzaming.

WAT WE GAAN DOEN

We zetten kennis en financiële ondersteuning in ten behoeve van monumentenzorg. We zetten de volgende instrumenten in:

- Bijdragen aan restauratie, herbestemming en verduurzaming van rijksmonumenten via het Fonds Erfgoedparels.
- Het Cultuurfonds voor Monumenten Utrecht dat leningen verstrekt voor de restauratie van gemeentelijke monumenten.
- De Utrechtse Erfgoedmonitor voor het in kaart brengen van de ontwikkeling van de onderhoudstoestand van rijksmonumenten.
- Het Erfgoed Expert Team ten behoeve van het stimuleren van herbestemming en verduurzaming van monumenten.
- Subsidies voor het onderhouden van rijksmonumentale molens.
- Monumentenwacht Utrecht die investeert in kennis van eigenaren over de onderhoudstoestand van hun monument.
- Restauratie Opleidingsprojecten voor het instandhouden van restauratie-ambachten.

Fonds Erfgoedparels

In 2008 is het Fonds Erfgoedparels ingesteld. Dit is bestemd voor de restauratie van rijksbeschermde monumenten, uitgezonderd woonhuizen. Het budget komt voor de helft van het Rijk (via het Provinciefonds); conform de bestuurlijke afspraken met IPO matchen wij dit bedrag. Met ingang van 2020 is het totale budget met € 1,5 miljoen verhoogd.

We werken in het Fonds Erfgoedparels niet langer met prioritaire categorieën. In de categorie historische buitenplaatsen (voorheen prioritair) is de restauratieopgave aanzienlijk gedaald. We verwachten bovendien de komende beleidsperiode voldoende budget te hebben om aan de vraag te voldoen. Er is nu geen categorie die dusdanig in het oog springt dat prioritaire aandacht vanuit het Fonds Erfgoedparels nodig zou zijn. Dat geldt ook voor twee in het coalitieakkoord genoemde categorieën, namelijk industrieel erfgoed en religieus erfgoed. De onderhoudsopgave bij deze twee categorieën is de afgelopen jaren gedaald. Bij industrieel erfgoed zijn de grote en meest problematische objecten inmiddels gerestaureerd en herbestemd. Het percentage religieus erfgoed dat in matige tot slechte staat verkeert, nam af van 15% in 2015 naar 9% in 2019. Tegen de verwachting in nam ook de leegstand van religieus erfgoed af, tot iets minder dan 3%.

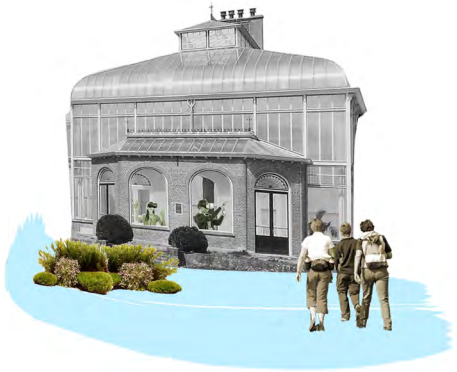

In ons monumentenbeleid zullen we meer aandacht geven aan duurzaamheid en aan herbestemming van monumenten tot gebouwen met een belangrijke maatschappelijke functie, zoals een cultureel centrum of een bibliotheek. Bij de verdeling van de middelen zullen maatschappelijke functie en duurzaamheidsmaatregelen daarom een verhoging van het subsidiepercentage opleveren. Ook maken we een leidraad en bieden we quickscans aan om eigenaren van religieus erfgoed te helpen bij verduurzaming.

We vinden de publieke toegankelijkheid van gesubsidieerde restauratieprojecten belangrijk, omdat de eigenaar zo iets terug kan doen voor het ontvangen gemeenschapsgeld. We vragen de eigenaar te beschrijven hoe hij de toegankelijkheid vormgeeft en stellen daarbij de eis dat het object minimaal tien keer per jaar te bezoeken moet zijn. Dit sluit ook aan bij ons recreatie- en toerismebeleid.

Uiteraard komt een monument alleen voor restauratiesubsidie in aanmerking als het in matige of slechte staat van onderhoud verkeert. De eigenaar moet op basis van een onafhankelijk bouwkundig rapport de staat van onderhoud aantonen. Voorheen bepaalden we dit alleen op basis van de gegevens uit de Erfgoedmonitor, maar dit gaf met met name bij grote monumenten een te globaal beeld.

We continueren het begeleiden van aanvragers door middel van zogenaamde keukentafelgesprekken, waarin een gespecialiseerd bureau met de eigenaar de optimale financieringsmix bespreekt. Ook zullen wij ten behoeve van een goede subsidieaanvraag gratis energie-quickscans aanbieden. Restauraties moeten voldoen aan de kwaliteitsnormen van de Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM). Tijdens en na afloop van de mede door ons gefinancierde restauraties, controleert de Monumentenwacht Utrecht of de restauraties goed uitgevoerd zijn.

Cultuurfonds Monumenten Utrecht

De provincie legt geen prioriteit bij de restauratie van gemeentelijke monumenten. Wel vinden wij het belangrijk dat eigenaren van gemeentelijke monumenten in staat worden gesteld om de restauratie te bekostigen. Daarom nemen we deel aan het Cultuurfonds voor Monumenten Utrecht (CMU). Dit fonds verstrekt laagrentende leningen aan eigenaren van gemeentelijke monumenten die hun pand willen restaureren. In het CMU participeren ook het Prins Bernard Cultuurfonds, het Nationaal Restauratiefonds, gemeenten en woningbouwcorporaties. Het CMU is een revolverend fonds: rente en aflossing vloeien terug in het eigen vermogen, waardoor het zichzelf voedt. Momenteel vindt er een verbreding plaats op de thema's duurzaamheid en herbestemming. Wij zijn eventueel bereid de komende beleidsperiode uit het Fonds Erfgoedparels bij te storten in het CMU als blijkt dat restauratieprojecten vertraging oplopen omdat er onvoldoende geld in kas is.

Utrechtse Erfgoedmonitor

De Utrechtse Erfgoedmonitor was de eerste monumentenmonitor van Nederland. We zijn in 2013 gestart met de ontwikkeling van deze vorm van continue monitoring, waarbij digitale scans van gebouwen gecombineerd worden met de kennis van de Monumentenwacht Utrecht en diverse andere bronnen. In 2014 is voor de eerste keer gerapporteerd over de resultaten. In 2016 zijn de archeologische rijksmonumenten toegevoegd. In 2018 is voor de tweede keer gerapporteerd. De afgelopen jaren is dankzij de Utrechtse Erfgoedmonitor een goed beeld ontstaan van de staat van onderhoud van de rijksmonumenten in de provincie Utrecht. Het helpt om afgewogen keuzes te maken over de inzet van middelen. Deze manier van monitoren is inmiddels landelijk nagevolgd. Sinds 2017 delen de provincies de data met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Ook gemeenten kunnen op verzoek inzicht krijgen in de onderhoudstaat van de rijksmonumenten. Wij gaan door met de Erfgoedmonitor en passen deze aan naar aanleiding van actuele thema's zoals duurzaamheid. In 2022 rapporteren we opnieuw.

Erfgoed Expert Team

In de monumentenzorg kan het inbrengen van expertise net zo belangrijk zijn als het leveren van een financiële bijdrage. Het gaat namelijk niet alleen om het bekostigen van restauraties, maar ook om het maatschappelijk benutten van waardevol erfgoed. De afgelopen periode is vooral in het kader van het Utrechts uitvoeringsprogramma Nieuwe Hollandse Waterlinie en Stelling van Amsterdam ervaring opgedaan met het Erfgoed Expert Team (EET). Dit is een multidisciplinaire denktank die meedenkt over complexe vraagstukken rond de ontwikkeling van erfgoed. Het team helpt bij plannen op het gebied van duurzaamheid, bouw en restauratie, cultuurhistorie, natuur, financiën, markt en hospitality. Het helpt (potentiële) exploitanten van erfgoed bij het ontwikkelen van businessmodellen, het toepassen van duurzaamheidsmaatregelen en het zoeken van financiering voor de zogenaamde onrendabele top van een investeringsplan. Daartoe hebben we een raamcontract afgesloten met externe deskundigen op verschillende relevante vakgebieden.

Het EET levert maatwerk. Afhankelijk van de vraag kan dit een los advies, een brainstorm of een projectcasus zijn. Het EET is de komende beleidsperiode met voorrang beschikbaar voor landgoederen en voor religieus erfgoed, varend erfgoed en industrieel erfgoed. We beperken de inzet van het EET niet tot rijksmonumenten; ook ander waardevol erfgoed kan in aanmerking komen. Uit onderzoek van MooiSticht in opdracht van het Platform Utrechtse Buitenplaatsen (PUB) is gebleken dat er behoefte is om, in navolging van de provincies Overijssel en Gelderland, een landgoedconsulentschap op te zetten. Dit geven we vorm als specialisatie van het Erfgoed Expert Team.

WINTERTUIN BAARN

De Wintertuin is een voormalige tropische kas, in 1915 gebouwd als orangerie van Huize Canton. Het is een rijksmonument dat er mede dankzij het Fonds Erfgoedparels weer goed bijstaat. Het Erfgoed Expert Team heeft meegeholpen bij het vinden van een nieuwe bestemming: een theetuin met terras en twee bijzondere escaperooms, die geworteld zijn in de historie en het karakter van de locatie.

Molenonderhoud

De 36 rijksmonumentale molens in Utrecht zijn iconen van het agrarisch cultuurlandschap en hebben een hoge waarde voor recreatie en toerisme. Molens zijn relatief kostbaar in onderhoud en de verdiencapaciteit is vrijwel nihil. Via het Rijk is subsidie beschikbaar voor onderhoud (Sim). Dit bedrag is echter niet voldoende voor het in stand houden van de molens op de lange termijn. Daarom wil de provincie Utrecht hierin ondersteunen. Voor restauraties kunnen moleneigenaren bovendien een aanvraag indienen bij ons Fonds Erfgoedparels.

We willen alle rijksmonumentale molens gelijk behandelen. Daarom stellen we per 2021 een subsidieregeling open voor het professioneel onderhoud en het draai- en maalvaardig houden van rijksmonumentale molens. De subsidieregeling zal in overleg met het Platform Utrechtse Molens worden uitgewerkt.

De SDUM ontvangt dus niet langer een exploitatiesubsidie als partnerorganisatie voor het beheer en onderhoud van haar 22 molens, maar kan net als andere eigenaren een beroep doen op deze regeling. Het uitgangspunt is dat het bedrag per molen dat SDUM voorheen ontving voor beheer en onderhoud gelijk blijft en ook beschikbaar komt voor de overige rijksmonumentale molens. Het bedrag dat SDUM voorheen ontving voor het publieksbereik van de molens, hevelen we met hetzelfde doel over naar Utrechts Landschap. Tevens ontvangt Utrechts Landschap een bijdrage voor het ter beschikking stellen van molenexpertise aan andere eigenaren.

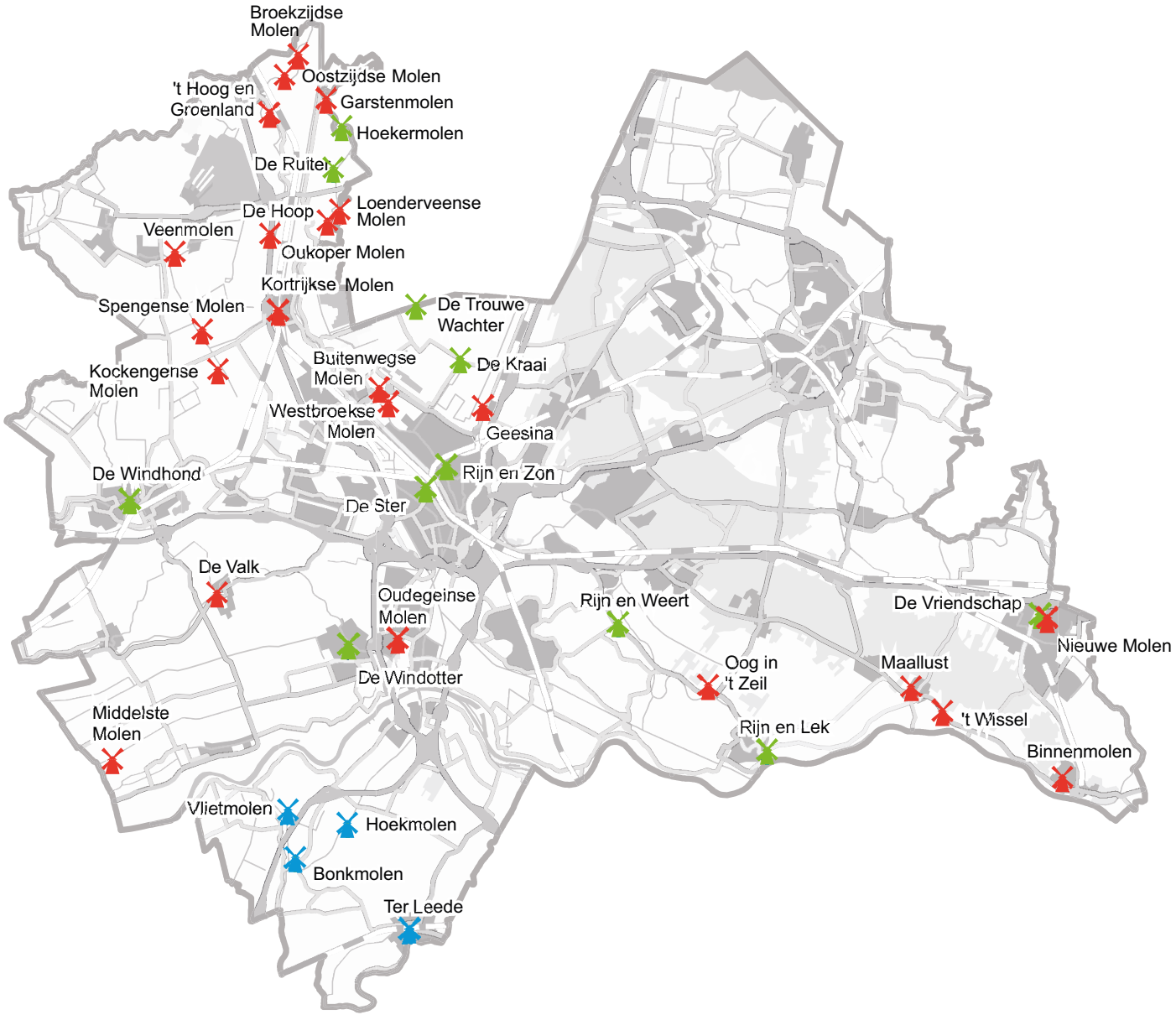

EIGENDOM RIJKSMONUMENTALE MOLENS

- SDUM
- SIMAV
- Overig

Het in totaal beschikbare budget voor molenonderhoud correspondeert met het bedrag dat het Platform Utrechtse Molens in zijn Molenmanifest heeft gevraagd aan de provincie. Voor de molens in de gemeente Vijfheerenlanden die voorheen onder Zuid-Holland vielen, betekent de voorgenomen regeling in financieel opzicht een vooruitgang.

Monumentenwacht Utrecht

De Monumentenwacht Utrecht (MWU) voert bouwkundige inspecties aan monumenten uit in opdracht van eigenaren/abonnees. Door deze aandacht voor preventief onderhoud, wordt verval tegengegaan. De gegevens van MWU vormen tevens de basis van de Utrechtse Erfgoedmonitor. In de subsidievoorwaarden vragen wij MWU prioriteit te geven aan grote en complexe rijksmonumenten, zoals religieus erfgoed, industrieel erfgoed, molens, historische buitenplaatsen en openbare gebouwen. Ook vragen we bijzondere aandacht voor interieurensembles.

We stimuleren MWU een efficiencyslag te maken door modernisering van het dienstenpakket. Naast de klassieke inspectie, is de digitale schouw in opkomst. Dit is een vorm van inspectie waarbij met de nieuwste technieken foto's worden genomen die vanaf het scherm worden beoordeeld. De digitale schouw kan de werkwijze van MWU ingrijpend veranderen, ook omdat deze goedkoper kan worden uitgevoerd. Tevens willen wij meer aandacht geven aan duurzaamheid. Wij vragen MWU daarom de digitale schouw als onderdeel van het gesubsidieerde uurtarief aan te bieden en duurzaamheidsadviezen in het dienstenpakket op te nemen. Wij stimuleren MWU ook om samen te werken met andere provinciale monumentenwachten, bijvoorbeeld in scholing van de medewerkers en in de ontwikkeling van shared services.

Restauratie Opleidingsprojecten

Restauratie Opleidingsprojecten (ROP) is een samenwerkingsproject van diverse overheden om het aantal leerwerkplekken in het restauratievak te vergroten. Het is een landelijke organisatie die bemiddelt tussen scholen en aannemersbedrijven. Het ROP zet in op 'leren met je handen'. Onder begeleiding van deskundige leermeesters wordt vakmanschap ontwikkeld. Wij continueren de subsidie aan het ROP en vragen de subsidieontvangers van het Fonds Erfgpoedparels om leerlingplekken te creëren.

HOE WE ONZE RESULTATEN METEN

BELEIDSINSTRUMENTEN	TOELICHTING	MEETPUNTEN
SUBSIDIEVERORDENING FONDS ERFGOEDPARELS	Provinciaal fonds voor restauratie van rijksmonumenten.	• Aantal rijksmonumenten in matig tot slechte staat is in 2023 afgenomen tot 15% (ten opzichte van 20% in 2018).
UTRECHTSE ERFGOED-MONITOR	Doorlopend onderzoek naar de onderhoudstoestand en restauratiebehoefte van Utrechtse rijksmonumenten.	• Publicatie rapportage Utrechtse Erfgoedmonitor in 2022.
ERFGOED EXPERT TEAM	Expertteam dat met ondernemers en eigenaren meedenkt over herbestemming en verduurzaming.	• Het expertteam verzorgt per jaar minstens tien adviezen en/of brainstorms.
SUBSIDIEVERORDENING MOLENONDERHOUD	Nieuwe subsidieregeling voor onderhoud van rijksmonumentale molens	• Subsidieregeling open per 1 januari 2021.
MONUMENTENWACHT UTRECHT	Partnerorganisatie. Voert onafhankelijke inspecties uit op abonnementsbasis. Levert informatie aan voor de Erfgoedmonitor.	• MWU voert in 2023 minstens 20% meer inspecties uit dan in 2019. • MWU scoort in 2023 minstens een 7,5 voor klanttevredenheid (2019: 8,5).
RESTAURATIE OPLEIDINGS-PROJECTEN	Project om het aantal leerwerkplekken in het restauratievak te vergroten.	• Per jaar worden minstens vijf leerlingen geplaatst bij restauratieprojecten die een provinciale subsidie ontvangen.

4.3 UTRECHTS ERFGOED BEHEREN EN BEKEND MAKEN

WAAR WE VOOR GAAN | WAT ONZE ROL IS | WAAR WE NU STAAN | WAT WE BELANGRIJK VINDEN | WAT WE GAAN DOEN | HOE WE ONZE RESULTATEN METEN

WAAR WE VOOR GAAN

We willen dat het Utrechts erfgoed professioneel wordt beheerd en als bron van kennis en verhalen toegankelijk wordt gemaakt voor een breed en divers publiek. We zullen ons in het bijzonder inzetten voor archeologische vondsten, de Neder-Germaanse Limes en kasteel- en streekmusea.

WAT ONZE ROL IS

De provincie is op basis van de Erfgoedwet eigenaar en beheerder van archeologische vondsten. Deze moeten met de bijbehorende documentatie door ons worden beheerd en toegankelijk gemaakt. Dat doen we in het Provinciaal Archeologisch Depot. De gemeenten Utrecht en Amersfoort beschikken over een eigen, door ons aangewezen archeologisch depot.

De afgelopen decennia heeft zich een bijzondere provinciale verantwoordelijkheid ontwikkeld voor de kasteelmusea en voor het erfgoed van Utrechts Landschap. Ook vervullen we met een subsidieregeling voor publieksbereik en de inzet van Landschap Erfgoed Utrecht een rol die bij uitstek past bij het schaalniveau van de provincie.

WAAR WE NU STAAN

Bewoners van de provincie zijn trots op hun erfgoed en willen daarvoor ook de handen uit de mouwen steken. Landschap Erfgoed Utrecht becijferde dat in 2018 ruim 8.000 vrijwilligers zich actief inzetten voor erfgoed, met een maatschappelijke waarde van € 15,9 miljoen.

De infrastructuur voor beheer en bekend maken van erfgoed is echter relatief zwak: afgezien van Amersfoort en Utrecht betreft het (zeer) kleinschalige musea en historische verenigingen, die in financieel, personeel en organisatorisch opzicht kwetsbaar zijn. De Raad voor Cultuur luidde recent de noodklok over de toestand van de kleine en middelgrote musea in Nederland. Veel kleinere musea knokken voor lijfsbehoud. Het faillissement van Museum Oud Amelisweerd is daarvan in onze provincie een wrang voorbeeld.

WAT WE BELANGRIJK VINDEN

Erfgoed maakt Utrecht mooier en verbindt en verleidt bewoners en bezoekers. Het versterkt de identiteit van onze provincie en heeft invloed op vele aspecten van onze samenleving: wonen en recreëren, economie en toerisme, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving. Wij willen het waardevolle erfgoed van de provincie dan ook goed laten beheren en bekend maken. Zelf nemen we verantwoordelijkheid voor het Provinciaal Archeologisch Depot en het (beoogd) UNESCO Werelderfgoed van de Neder-Germaanse Limes. Andere erfgoedbeheerders staan we met raad en daad bij. Utrechts erfgoed staat voor een veelzijdig scala aan verhalen, die mensen met verschillende culturele achtergronden, leeftijden en leefstijlen met elkaar kunnen verbinden. De noodzaak om nieuw en divers publiek te trekken, is duidelijk aanwezig. Dat is ook van belang om het toeristisch potentieel van ons erfgoed te verzilveren. We hechten eraan dat instellingen durven te experimenteren met nieuwe vormen en technieken, minder voor de hand liggende samenwerkingspartners en prikkelende inhoud.

WAT WE GAAN DOEN

We zetten kennis en financiële ondersteuning in ten behoeve van het beheren en bekend maken van Utrechts erfgoed. We zetten de volgende instrumenten in:

- Provinciaal Archeologisch Depot voor het behouden en toegankelijk maken van archeologische vondsten en opgravingsdocumentatie.
- Samenwerking met de provincies Zuid-Holland en Gelderland ten behoeve van siteholderschap UNESCO Werelderfgoed Neder-Germaanse Limes.
- Onderzoek gericht op vernieuwing en uitbreiding van ons beleid voor Utrechtse kasteel- en streekmusea.
- Subsidies voor de Utrechtse kasteelmusea, rechtstreeks en/of via de Stichting Samenwerking Kasteelmusea.
- Utrechts Landschap en Landschap Erfgoed Utrecht, die zich inzetten voor beheer en publieksbereik van Utrechts erfgoed.
- Subsidies en opdrachten voor publieksbereik van Utrechts erfgoed, met bijzondere aandacht voor varend erfgoed, de Oude Hollandse Waterlinie, de Grebbelinie en de Wereldoorlogen.

Provinciaal Archeologisch Depot

Idealiter worden archeologische vondsten ‘in situ’ bewaard (Verdrag van Valletta), maar dat is in een dichtbevolkt land als Nederland lang niet altijd mogelijk. In de praktijk komt het vaak aan op ‘ex situ’ behoud door middel van opgraven. Het huidige Provinciaal Archeologisch Depot bereikt binnenkort de grenzen van zijn opslagcapaciteit en voldoet op onderdelen niet aan de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). We bereiden daarom een verhuizing voor, in samenwerking met andere collectiebeheerders en onder regie van de gemeente Utrecht.

Ongeveer een tiende van de projecten opgeslagen in het Provinciaal Archeologisch Depot betreft onuitgewerkt oud onderzoek. Dat is onwenselijk omdat informatie verloren dreigt te gaan en nadere selectie onmogelijk is. Wij zullen een prioriteitenlijst opstellen om deze projecten onder de aandacht te brengen bij het archeologisch veld en zullen de gemeentelijke depots vragen hetzelfde te doen. Wij zoeken naar samenwerkingsmogelijkheden met bijvoorbeeld universiteiten en koppelkansen met huidig archeologisch onderzoek om deze projecten alsnog uit te werken en onder de aandacht te brengen van het publiek.

Voor het beheer van vondsten en documentatie gebruiken wij de webapplicatie ArcheoDepot.nl, die door samenwerking tussen verschillende provincies de afgelopen jaren is ontwikkeld en in 2019 door IPO in beheer is genomen. Archeodepot.nl voorziet in de behoefte van het archeologisch veld aan een centraal loket met uniforme aanleveringseisen. Door samenwerking met Data Archiving and Networked Services (DANS) is duurzame opslag van digitale opgravingsdocumentatie gegarandeerd. ArcheoDepot.nl zal in de komende jaren worden uitgebreid, met oog op aansluiting van gemeentelijke depots, koppeling met het informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en ontsluiting van gegevens voor publiek en wetenschap. Wij continueren ten slotte onze financiële bijdrage aan de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB) in het belang van het borgen van de kwaliteit van het archeologisch bestel in Nederland.

PROVINCIAAL ARCHEOLOGISCH DEPOT PROVINCIE UTRECHT

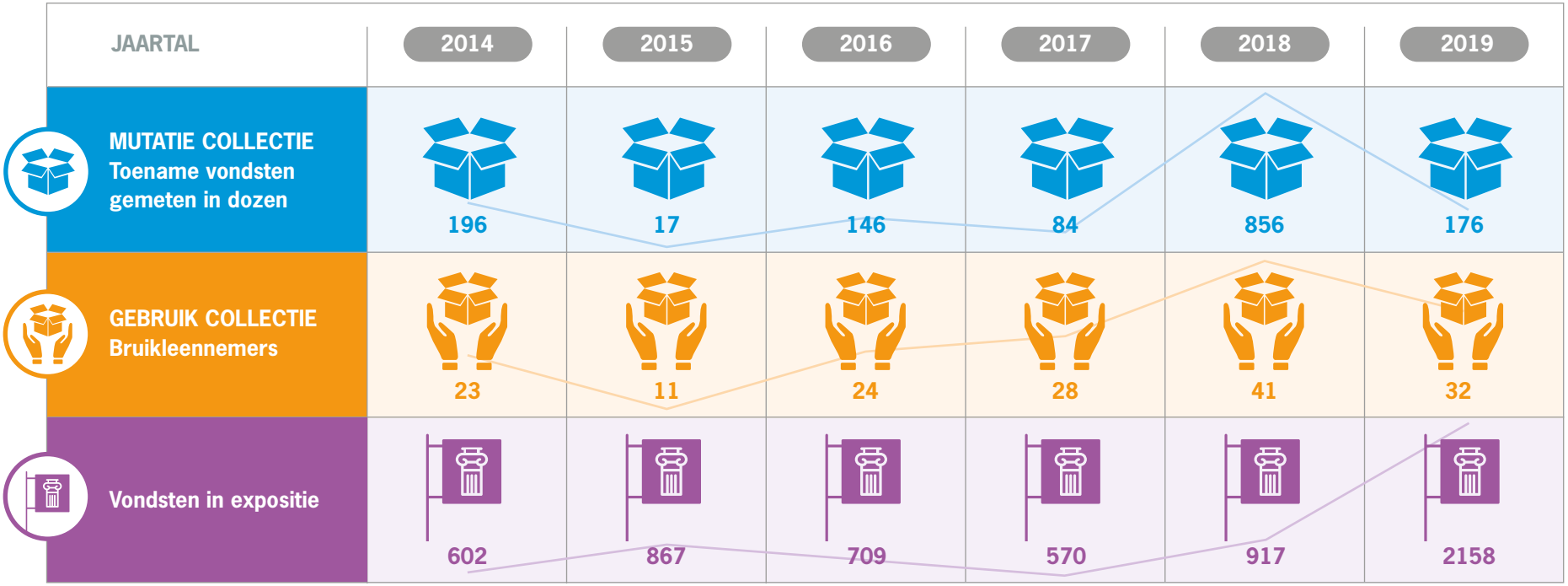

Nederlandse Limessamenwerking

De Neder-Germaanse Limes is begin 2020 door Nederland en Duitsland voorgedragen als UNESCO Werelderfgoed *Frontiers of the Roman Empire*. UNESCO neemt hier in juni 2021 een besluit over. De voormalige noordgrens van het Romeinse rijk is de grootste lineaire archeologische structuur van Europa. Delen daarvan in Duitsland, Schotland en Engeland zijn al Werelderfgoed. Wij werken samen met de provincies Gelderland en Zuid-Holland, het Rijk en onze Duitse partners aan dit dossier.
Het managementplan en de internationale samenwerkingsovereenkomst tussen Nederland en Duitsland (2015) zijn daarbij leidend.

In het managementplan hebben wij in het kader van de Nederlandse Limessamenwerking met Zuid-Holland en Gelderland vastgelegd hoe wij op lange termijn de uitzonderlijke universele waarde van het toekomstige werelderfgoed willen behouden en uitdragen. Vooruitlopend op de toekenning van de werelderfgoedstatus werken we al in overeenstemming met het managementplan. De interprovinciale samenwerking wordt vastgelegd in een rechtsvorm die past bij de taken en verantwoordelijkheden en voldoende continuïteit biedt. Dit wordt naar verwachting een centrumregeling in het kader van de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr).

Plaatsing op de werelderfgoedlijst geeft erkenning, internationale allure en versterkt het toeristisch profiel van Utrecht. Maar dat gaat niet vanzelf. De Limes bevindt zich grotendeels ondergronds. Daarom zijn er extra inspanningen nodig om dit erfgoed voor het publiek zichtbaar en beleefbaar te maken. Tal van bezoekerslocaties, organisaties en ondernemers omarmen de Limes en vervullen een rol in het vertellen van het verhaal. De Limessamenwerking zet in op het stimuleren van een eenduidige uitstraling en aanpak, onder meer door het opzetten van een kwaliteitsteam.

Voor de jaren tot 2024 zijn in het managementplan concrete uitvoeringsprojecten benoemd, onder meer op het gebied van communicatie en partnerschap, educatie, kennis en onderzoek, marketing, en *visitor hubs*. De Limessamenwerking beschikt over een klein budget aan 'handgeld' om het publieksbereik van de Limes te ondersteunen, maar dergelijke ondersteuning zal voornamelijk verlopen via de provinciale subsidieregelingen. Wij onderzoeken voor Utrecht of het Netwerk Romeinse Limes Utrecht hier een rol in kan nemen. Ten slotte vinden wij het belangrijk dat de samenwerking van de drie Utrechtse castella (Hoge Woerd, Domplein en Fectio) wordt uitgebouwd en willen we zorgen voor een goed exploitatiemodel voor Castellum Fectio.

Kasteel- en streekmusea

We gaan ons museumbeleid vernieuwen. In het coalitieakkoord kondigden we aan dat we ons willen inzetten voor de Utrechtse streekmusea, omdat die bij uitstek zorgen voor lokale binding en identiteitsvorming. Vanouds ligt de nadruk op de Utrechtse kasteelmusea. Kasteel Amerongen en Slot Zuylen ontvangen al decennia lang een exploitatiesubsidie. Recent kwam daar de Stichting Samenwerking Kasteelmusea (SSK) bij, waarin ook Huis Doorn en Kasteel De Haar deelnemen.

Het werken met een marketeer in het kader van de SSK is een groot succes. Het heeft geleid tot significante stijging van de bezoekersaantallen. De zichtbaarheid en positionering van de kasteelmusea op het internet is aanzienlijk verbeterd.

Ook de samenwerking met het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) en de regionale bureaus voor toerisme heeft zijn vruchten afgeworpen. In het coalitieakkoord kondigden wij aan dat we de SSK graag in staat stellen uit te groeien tot een *shared service* organisatie (gezamenlijke administratie en ICT-processen), wellicht ook met een bredere scope dan de kasteelmusea.

We willen de tijd nemen om nieuw museumbeleid te ontwikkelen. De tweede helft van 2020 doen we om te beginnen onderzoek naar de wensen en mogelijkheden van de Utrechtse musea. Op die manier hopen we een scherper beeld te krijgen van mogelijke en wenselijke samenwerkingsmodellen. De uitvoering van het nieuwe beleid start in 2021. We komen met een voorstel om met ingang van dat jaar een hoger bedrag te reserveren voor de Utrechtse musea. Vooruitlopend op het nieuwe museumbeleid kunnen Slot Zuylen, Kasteel Amerongen en SSK voor 2021 een exploitatiesubsidie voor één jaar aanvragen.

Ten behoeve van het nieuwe museumbeleid zullen we naast de focus op samenwerking ook een aantal inhoudelijke onderzoeksvragen formuleren. De groep traditionele museumbezoekers vergrijst, de diversiteit van de samenleving weerspiegelt zich niet in de samenstelling van het publiek. Hoe kunnen ook kleinere musea dit als een kans zien om nieuwe doelgroepen te bereiken en daarin verandering brengen? Verder liggen er uitdagingen in het beter (digitaal) ontsluiten van collecties en verhalen, onder andere vanuit het perspectief van belangrijke 'plaatsen van herinnering' in de provincie Utrecht. In het onderzoek naar nieuw museumbeleid betrekken we uiteraard onze partners, waaronder de gemeenten, Landschap Erfgoed Utrecht en het Centraal Museum.

Utrechts Landschap

Utrechts Landschap is partnerorganisatie van de provincie, zowel voor het beleidsveld natuur en landschap als voor erfgoed. De primaire taak van Utrechts Landschap is het goed beheren en openstellen van zijn eigendommen. Daaronder valt veel bijzonder erfgoed: historische buitenplaatsen, Park Vliegbasis Soesterberg met zijn erfgoed van de Koude Oorlog en natuurlijk de molens (via SDUM). Utrechts Landschap heeft bij uitstek kennis en expertise op het gebied van het in stand houden van molens en groene monumenten en maakt dit erfgoed op professionele wijze beleefbaar en toegankelijk voor publiek. Deze kennis wordt ook ruimhartig gedeeld met andere beheerders. Ten slotte vervult Utrechts Landschap een belangrijke rol in het betrekken van burgers en maatschappelijke organisaties bij de zorg voor landschap en erfgoed. Daarom ontvangt Utrechts Landschap subsidie in het kader van het provinciaal erfgoedbeleid. Deze wordt per 2021 in verband met de nieuwe subsidieregeling voor molenonderhoud verhoogd ten behoeve van het publieksbereik van de molens van SDUM en kennisdeling binnen het Platform Utrechtse Molens.

Landschap Erfgoed Utrecht

Landschap Erfgoed Utrecht (LEU) is partnerorganisatie van de provincie, zowel voor het beleidsveld erfgoed als voor natuur en landschap. Het richt zich onder andere op het betrekken van het grote publiek bij erfgoed in Utrecht, door bezoek aan erfgoedlocaties en erfgoedwebsites of door het vervullen van vrijwilligerswerk. Inwoners en bezoekers komen onder andere in aanraking met erfgoed via musea, historische en archeologische verenigingen en archieven. LEU adviseert deze erfgoedbeheerders bij het uitoefenen van hun publieke functie. Een bijzondere rol heeft LEU hier ten aanzien van publieksbereik en netwerkvorming voor het (beoogd) UNESCO Werelderfgoed van de Neder-Germaanse Limes. LEU heeft samen met Kunst Centraal een belangrijke taak op het gebied van cultuur- en erfgoededucatie; deze komt aan de orde in paragraaf 3.1. Wij vragen LEU om in het bijzonder te investeren in nieuwe en diverse doelgroepen.

In de afgelopen beleidsperiode zijn rondom verschillende erfgoedcategorieën kennisplatforms ontstaan, zoals het Platform Utrechtse Buitenplaatsen en het Platform Utrechtse Molens. Zij delen kennis op symposia of andere netwerkmomenten. LEU is de geëigende partij om deze platforms inhoudelijke en logistieke ondersteuning te bieden. De komende periode zal LEU ook een jaarlijks algemeen symposium organiseren voor de Utrechtse erfgoedsector.

Vrijwilligers zijn onder begeleiding van LEU werkzaam in het beheer van historische buitenplaatsen en agrarisch cultuurlandschap. De organisatie coördineert de werkzaamheden en ondersteunt hen met kennis en materialen. De door LEU aangelegde en met vrijwilligers onderhouden Klompenpaden leiden wandelaars door het agrarisch cultuurlandschap. We onderzoeken samen met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en LEU ook de mogelijkheden om het beheer en onderhoud van archeologische vindplaatsen structureel te organiseren met behulp van vrijwilligersgroepen. Om aan de trend tegemoet te komen dat steeds minder vrijwilligers zichzelf langdurig willen vastleggen, vragen we LEU nieuwe methoden te ontwikkelen. Bijvoorbeeld door vrijwilligerswerk aan te bieden als eenmalig project (zoals NLdoet) of |door het te koppelen aan vouchers waarmee lokale initiatieven worden ondersteund (zoals Groen aan de Buurt).

LEU is actief op het gebied van digitale informatievoorziening over de geschiedenis en het erfgoed van de provincie Utrecht. Het presenteert verhalen en collecties op de website UtrechtAltijd en is verantwoordelijk voor het beheer van deze website. LEU heeft een nieuwe taak opgepakt op het gebied van ondersteuning bij digitalisering van erfgoedcollecties. In samenwerking met het landelijke Netwerk Digitaal Erfgoed heeft LEU een digitale erfgoedcoach aangesteld. Utrechtse erfgoedinstellingen leren zo hoe ze kunnen aansluiten bij de landelijke strategie voor zichtbaarheid, houdbaarheid en duurzaamheid van digitale informatie.

Archeologische vondsten die gedaan worden buiten een professionele opgraving, moeten worden gemeld aan de minister van OCW en worden geregistreerd. Om deze meldingen zo laagdrempelig mogelijk te maken, voorziet de provincie bij LEU in een Meldpunt Archeologie. In samenwerking met Portable Antiquities of the Netherlands (PAN) helpt LEU archeologische vrijwilligers om zelf hun collectie te registreren. Bijzondere vondsten worden in overleg met de vinder getoond op UtrechtAltijd.

CITIZEN SCIENCE

Het betrekken van inwoners bij erfgoedprojecten is de afgelopen jaren zeer succesvol geweest. Mensen blijken graag bereid mee te denken over beschrijving van afbeeldingen (Utrecht in Vogelvlucht) of er zelf naar op zoek te gaan (Erfgoed WOII en Koude Oorlog). In 2020 laten wij in samenwerking met het Nationaal Park het project Erfgoed Gezocht uitvoeren voor de Utrechtse Heuvelrug. Hierbij inventariseren vrijwilligers online onder coördinatie van LEU en de Universiteit Leiden archeologische vindplaatsen met gebruikmaking van digitale hoogtekaarten.

Publieksbereik Utrechts erfgoed

Goede verhalen wakkeren de nieuwsgierigheid aan en smaken altijd naar meer. Daarom is het belangrijk dat verhalen die in en achter ons erfgoed schuil gaan goed worden ontsloten en boeiend worden verteld. Als provincie willen we dit stimuleren en daarom continueren we onze subsidieregeling voor publieksbereik van cultureel erfgoed. Bovendien is het van belang om niet alleen losse verhalen te vertellen maar deze ook met elkaar in verband te brengen en het publiek te verleiden om steeds meer te willen weten. Daaraan kunnen wij bij uitstek bijdragen.

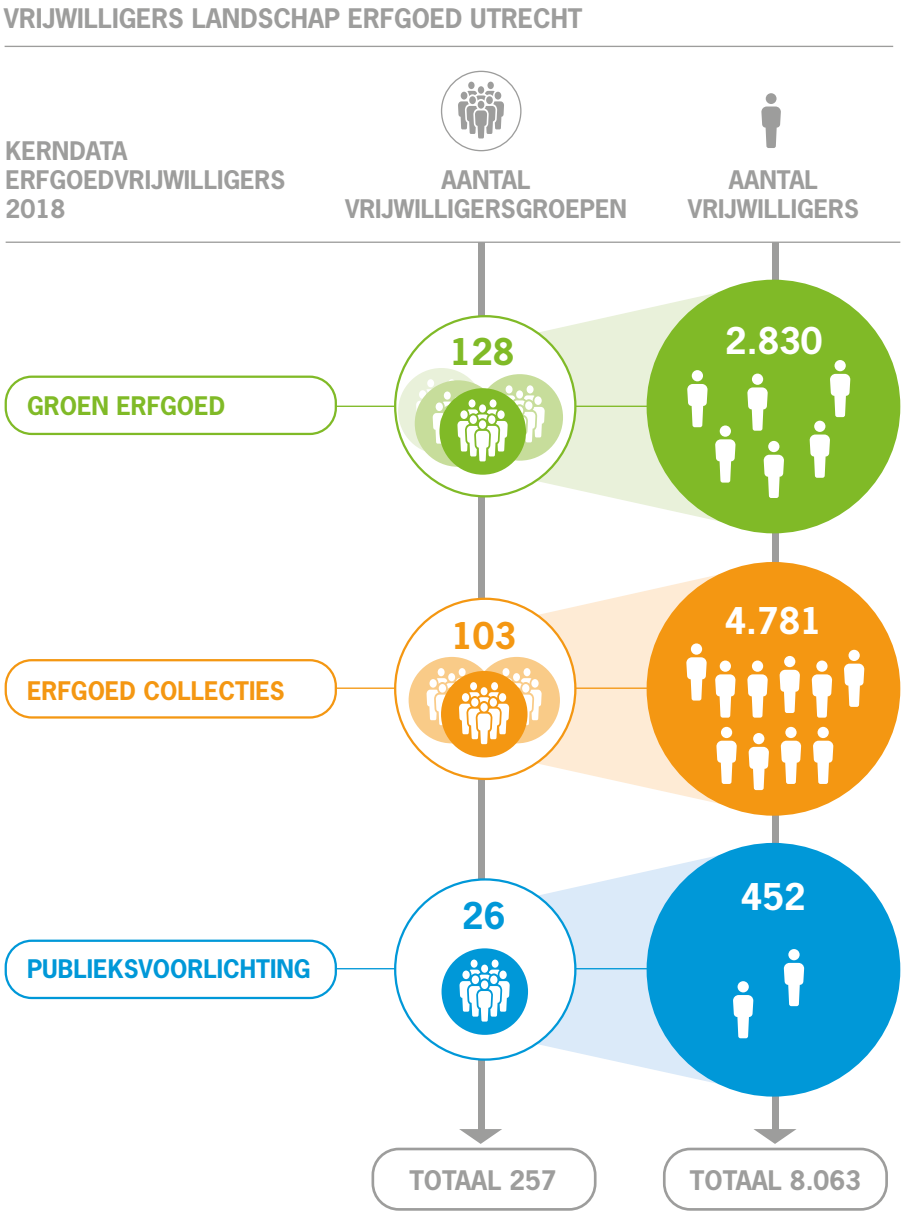

We kunnen een bijdrage leveren aan projecten die:

- erfgoed op een vernieuwende manier zichtbaar en beleefbaar maken,
- zich richten zich op nieuwe doelgroepen,
- aansluiten bij de provinciale erfgoedthema's,
- bijdragen aan doelen op het gebied van recreatie en toerisme,
- een (bovenlokale) samenwerkingscomponent hebben,
- digitale continuïteit in zich dragen,
- een bijdrage leveren aan UtrechtAltijd.nl,
- aansluiten bij gemeentelijk beleid.

Naarmate een aanvraag aan meer van deze criteria voldoet, neemt de kans op toekenning van subsidie toe. Wij werken dit uit in een subsidieregeling, waarbij we uitgaan van minstens 50% eigen bijdrage.

We zijn in het bijzonder geïnteresseerd in het bijdragen aan projecten die erfgoed ontsluiten voor jongeren en mensen met een migratieachtergrond. Verhalen over erfgoed kunnen niet alleen een brug slaan tussen verleden en toekomst, maar ook tussen verschillende bevolkingsgroepen.

De veranderende en diverse samenstelling van de bevolking brengt wellicht ook interesse in een ander type erfgoed met zich mee, bijvoorbeeld een verschuiving van materieel naar immaterieel erfgoed. Nieuwe en andere percepties op erfgoed bieden kansen. Het is belangrijk dat de bij erfgoed betrokken partijen deze dynamiek erkennen en erop inspelen. De subsidieregeling voor publieksbereik zal nadrukkelijk ook open staan voor projecten op het gebied van immaterieel erfgoed.

In het kader van het vergroten van het publieksbereik van Utrechts erfgoed krijgen de thema's varend erfgoed en militair erfgoed bijzondere aandacht. Dat laatste spitst zich toe op de periode van de Wereldoorlogen en op de gebieden Grebbelinie en Oude Hollandse Waterlinie.

Varend erfgoed is een bijzondere categorie, aangezien het geen monumenten in de wettelijke betekenis betreft. Om die reden geven we deze categorie in de subsidieregeling voor publieksbereik een streepje voor. We gaan in gesprek met de betreffende partners om de mogelijkheden te bespreken.

Naar aanleiding van de herdenking van 75 jaar bevrijding in 2020 willen we meer aandacht geven aan plaatsen en verhalen die de periode van de Wereldoorlogen herdenken, zoals Nationaal Monument Kamp Amersfoort en het Russisch Ereveld Leusden. Ook de archeologie van de Tweede Wereldoorlog biedt kansen voor publieksbereik.

Het militair erfgoed van de Grebbelinie heeft al langer onze bijzondere aandacht. Samen met gemeenten en eigenaren hebben we geïnvesteerd in behoud en ontwikkeling van deze gebieden. We willen verkennen welke kansen er nog liggen om het publieksbereik van de Grebbelinie te versterken.

We geven ook bijzondere aandacht aan de Oude Hollandse Waterlinie, met als belangrijkste aanleiding de herdenking van het Rampjaar 1672 in 2022. Dat doen we samen met de provincie Zuid-Holland, waterschappen en gemeenten. In dat kader ondersteunen we de gezamenlijke programmering en marketing door de stichtingen Oude Hollandse Waterlinie, Struinen en Vorsen, en Liniebreed Ondernemen. Verder stimuleren we dat restanten van de Oude Hollandse Waterlinie zichtbaar en beleefbaar worden gemaakt op basis van de eerder opgestelde gebiedsvisie en kansenkaart. Ook projecten waarbij toeristische en recreatieve routes gecombineerd worden met verhalen over de Oude Hollandse Waterlinie kunnen voor ondersteuning in aanmerking komen.

HOE WE ONZE RESULTATEN METEN

BELEIDSINSTRUMENTEN	TOELICHTING	MEETPUNTEN
PROVINCIAAL ARCHEOLOGISCH DEPOT	Wettelijk taak behoud en toegankelijkheid archeologische vondsten.	• In 2022 is bekend wat de kosten zijn van het nieuwe depot en wanneer het zal verhuizen.
NEDERLANDSE LIMES-SAMENWERKING	Interbestuurlijke samenwerking met Zuid- Holland en Gelderland.	• Siteholderschap UNESCO Werelderfgoed geborgd in 2021.
MUSEA	(Exploitatie)subsidies aan musea en ontwikkeling nieuw beleid.	• Slot Zuylen, Kasteel Amerongen en SSK voldoen aan de eisen van professioneel beheer en publieksbereik in de subsidiebeschikkingen. • Nieuw museumbeleid gereed in 2021.
UTRECHTS LANDSCHAP	Partnerorganisatie van de provincie. Erfgoedbeheerder en kennisdeler.	• Utrechts Landschap voldoet aan de eisen van professioneel beheer en publieksbereik in de subsidiebeschikking.
LANDSCHAP ERFGOED UTRECHT	Partnerorganisatie van de provincie. Coördineert vrijwilligersinzet, draagt bij aan professionalisering van de erfgoedsector, beheert UtrechtAltijd.nl.	• LEU ondersteunt jaarlijks minstens tien erfgoedinstellingen bij verbetering van publieks-bereik. • LEU besteedt jaarlijks in minstens drie projecten bijzondere aandacht aan nieuwe doelgroepen en/of nieuwe vormen van publieksparticipatie. • UtrechtAltijd.nl trekt jaarlijks minstens 150.000 unieke bezoekers en die waarderen de site met een 7,5 of meer (2019: 8). • LEU scoort in 2023 minstens een 7,5 op klanttevredenheid (2019: 7,8).
SUBSIDIEVERORDENING CULTUUR EN ERFGOED	Basis voor het verdelen van subsidies publieksbereik Utrechts erfgoed.	• Jaarlijks worden minstens vijftien publieksprojecten uitgevoerd met steun van de provincie. • In 2023 hebben we bijgedragen aan minstens één project dat betrekking heeft op de Grebbelinie, twee op varend erfgoed, twee op de periode van de Wereldoorlogen en drie op de Oude Hollandse Waterlinie.

B BIJLAGEN

BIJLAGE 1: **BUDGETTEN CULTUUR- EN ERFGOEDPROGRAMMA 2020-2023**

De provinciale begrotings- en controlcyclus functioneert als basis voor alle beleid en verantwoording, dus in het programma worden geen financiële verantwoordings-instrumenten ingebouwd. Het financiële kader voor dit cultuur- en erfgoedprogramma is vastgesteld met de begroting en kadernota 2020. In deze bijlage geven we aan hoe we het budget in de jaren 2020-2023 willen verdelen over de verschillende beleidsdoelen en -instrumenten. De provinciale jaarbegrotingen worden daaraan aangepast.

De begrote bedragen zijn exclusief indexering van partnerorganisaties en inclusief[1] een verhoging in verband met nieuwe taken in de gemeente Vijfheeren-landen. Over de hoogte van deze bedragen wordt een besluit genomen in het kader van de provinciale begrotingscyclus. Het prijspeil 2020 vormt het uitgangspunt. De partnerorganisaties kunnen in het kader van dit programma een meerjarige exploitatie-subsidie aanvragen voor de periode 2021-2024.

VERSTERKEN VAN DE CULTURELE INFRASTRUCTUUR	2020	2021	2022	2023
Cultuureducatie aanbieden	**2.108**	**2.289**	**2.289**	**2.269**
Kunst Centraal	1.543	1.584	1.584	1.584
Landschap Erfgoed Utrecht	265	265	265	265
Impuls voortgezet onderwijs	300	440	440	420
Bibliotheken faciliteren	**2.409**	**2.509**	**2.459**	**2.459**
BiSC	2.214	2.214	2.214	2.214
Vernieuwingsbudget bibliotheken	195	295	245	245
Festivals laten floreren	**969**	**1.389**	**1.389**	**1.389**
Festivals	969	1.389	1.389	1.389
Het cultuurprofiel van Utrecht verstevigen	**444**	**944**	**944**	**944**
Cultuurparticipatie	50	100	125	125
Talentontwikkeling[2]	50	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
Regionale samenwerking museale beeldende kunst[2]	35	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
Deskundigheidsbevordering cultuur- en erfgoedsector[2]	309	844	819	819
Totaal 'Versterken van de culturele infrastructuur'	**5.930**	**7.131**	**7.081**	**7.061**

1 Het gaat om 99k voor BiSC, 23k 2020 en 64k 2021 e.v. voor Kunst Centraal, 12k voor Landschap Erfgoed Utrecht en 68k voor Fonds Erfgoedparels. Deze bedragen staan dus nog niet definitief op de begroting.

2 Voor de jaren 2021, 2022 en 2023 zijn de posten voor talentontwikkeling en regionale samenwerking museale beeldende kunst onder gebracht bij deskundigheidsbevordering cultuur- en erfgoed sector. Uit onderzoek moeten exacte bedragen komen.

BEHOUDEN/BENUTTEN/BELEVEN CULTUREEL ERFGOED	2020	2021	2022	2023
De kwaliteit van de leefomgeving versterken	**488**	**913**	**963**	**988**
Omgevingsgericht erfgoedbeleid	150	300	300	300
Cultuur en leefomgeving	100	225	225	250
Erfgoed Deal	50	150	200	200
Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht	188	238	238	238
Monumenten restaureren en gebruiken	**5.524**	**5.474**	**5.474**	**5.474**
Fonds Erfgoedparels	4.410	4.255	4.255	4.255
Utrechtse Erfgoedmonitor	55	55	55	55
Erfgoed Expert Team	75	75	75	75
Molenonderhoud	295	400	400	400
Monumentenwacht Utrecht	668	668	668	668
Restauratie Opleidingsprojecten	21	21	21	21
Utrechts erfgoed beheren en bekend maken	**2.093**	**2.243**	**2.218**	**2.218**
Provinciaal Archeologisch Depot	130	130	130	130
Limessamenwerking	200	200	200	200
Streekmusea	75	75	-	-
Kasteelmusea	376	376	376	376
Het Utrechts Landschap	125	175	175	175
Landschap Erfgoed Utrecht	849	849	849	849
Publieksbereik[3]	338	438	488	488
Totaal 'Behouden/benutten/beleven cultureel erfgoed'	**8.104**	**8.629**	**8.654**	**8.679**
EINDTOTAAL	**14.034**	**15.760**	**15.735**	**15.740**

3 Inclusief Grebbelinie en Oude Hollandse Waterlinie

BIJLAGE 2: **BOUWSTENEN VOOR NIEUW BELEID**

In het cultuur- en erfgoedprogramma 2020-2023 leggen we een aantal nieuwe accenten op basis van het coalitieakkoord 2019-2023 'Nieuwe energie voor Utrecht', de evaluatie van de cultuur- en erfgoednota 2016-2019 'Alles is NU', het cultuurprofiel Stedelijke Regio Utrecht 'Eeuwig Jong', de evaluatie van de partnerorganisaties en het ontwerp Omgevingsvisie Provincie Utrecht.

1 COALITIEAKKOORD 2019-2023 'NIEUWE ENERGIE VOOR UTRECHT'

Cultuur is één van de factoren die zorgt voor de aantrekkelijkheid en identiteit van de provincie. Samen met de Utrechtse gemeenten werken we aan versterking van de culturele identiteit en een kunst- en cultuuraanbod waarin iedereen kan deelnemen. Het cultureel erfgoed draagt in hoge mate bij aan de kwaliteit van de leefomgeving, die wij willen behouden en versterken.

In het Coalitieakkoord 'Nieuwe energie voor Utrecht' staan de volgende opgaven voor de komende jaren:

- **Instandhouding van cultureel erfgoed**
  Samen met andere overheden en particuliere eigenaren houden we ons erfgoed in stand en zorgen we ervoor dat zoveel mogelijk mensen ervan kunnen genieten. Het Fonds Erfgoedparels zetten we versterkt voort, waarbij we de hogere rijksbijdrage matchen. We ondersteunen het delen van kennis, het verduurzamen van erfgoed en het veranderen van de functie van erfgoed (denk aan religieus, industrieel en varend erfgoed).

- **Ondersteunen van musea**
  Streekmusea zorgen voor lokale binding en identiteitsvorming. We willen de positie van deze musea versterken. We ondersteunen de Stichting Samenwerkende Kasteelmusea en onderzoeken of deze zich kan ontwikkelen tot een shared service organisatie voor Utrechtse streekmusea.

- **Linies en Limes**
  We continueren de Limessamenwerking, naar verwachting leidend tot de status van UNESCO Werelderfgoed in 2021. De Nieuwe Hollandse Waterlinie wordt aanjager voor het creëren van ruimtelijke kwaliteit. Met de provincie Zuid-Holland willen we de Oude Hollandse Waterlinie ontsluiten voor recreanten en toeristen, mede gericht op het 350-jarig bestaan in 2022. Ook versterken we de beleefbaarheid van de Grebbelinie.

- **Cultuureducatie in het voortgezet onderwijs**
  We breiden cultuur- en erfgoededucatie uit naar het voortgezet onderwijs, met extra aandacht voor het vmbo.

- **Versterken van de culturele infrastructuur**
  We versterken de samenwerking tussen cultuurhuizen en zorgen voor een gezonde infrastructuur, zodat kennis en expertise goed uitgewisseld worden. We verbreden de inzet van Kunstbende, zodat kinderen tussen 12 en 18 jaar in alle gemeenten hun talent kunnen ontdekken en laten zien. Ook zetten we in het kader van de matchingsregeling van het Rijk in op cultuurparticipatie. We ondersteunen meer festivals dan voorheen (ook buiten Utrecht en Amersfoort) en stimuleren programmering op erfgoedlocaties.

- **Uitbreiden taken bibliotheken**
  We versterken de maatschappelijke functie van bibliotheken, omdat zij een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan participatie en het bestrijden van laaggeletterdheid.

2 EVALUATIE CULTUUR- EN ERFGOEDNOTA 2016-2019 'ALLES IS NU'

De tussenevaluatie cultuur- en erfgoednota 2016-2019 is tot stand gekomen op basis van interviews met belangrijke partners en andere provincies, input uit bijeenkomsten met stakeholders en bevindingen vanuit het team Cultuur, Erfgoed en Recreatie. In december 2018 hebben wij de tussenevaluatie vastgesteld en toegezonden aan Provinciale Staten.

De tussenevaluatie 2016-2019 geldt voor het programma 2020-2023 als raadpleging van het cultuur- en erfgoedveld. Het algemene oordeel was dat de hoofdlijnen van het beleid goede resultaten geven en door de partners worden gewaardeerd. Voor de nieuwe beleidsperiode zagen wij en onze partners de volgende accentverschuivingen en perspectieven:

- **Meer inzet op omgevingskwaliteit**
  De afgelopen jaren is met succes geëxperimenteerd met de bijdrage van erfgoed en cultuur aan ruimtelijk ontwerp. Het betrof een aanjagende en onderzoekende rol – het ging niet om daadwerkelijke investeringen in gebiedsontwikkeling. We zien noodzaak én kansen om dat beleid in de nabije toekomst te intensiveren.

- **Hollandse Waterlinies en Limes worden structurele taak**
  De UNESCO-nominaties van de Hollandse Waterlinies en de Neder-Germaanse Limes zijn ingediend. Naar verwachting zal de werelderfgoedstatus van beide sites de bekendheid van onze provincie vergroten en een belangrijke bijdrage leveren aan de kwaliteit van de leefomgeving voor bewoners, bezoekers en bedrijven. De provinciale verantwoordelijkheid gaat daarmee een nieuwe fase in en krijgt een structureel karakter.

- **Meer maatschappelijk rendement monumentenzorg**
  Het rijksbeleid geeft meer aandacht aan de maatschappelijke functie van monumenten. Wij willen deze focus volgen. Dit betekent meer aandacht voor de herbestemming, inrichting en duurzaamheid van monumenten.

- **Uitwerken Cultuurprofiel Stedelijke Regio Utrecht**
  Het versterken van de samenwerking tussen de provincie Utrecht en de Utrechtse gemeenten zorgt voor een verhoging van het culturele voorzieningenniveau en meer zichtbaarheid en beleefbaarheid van het cultureel erfgoed. De goede ervaringen met een programmatische aanpak zoals bij 100 jaar De Stijl en het Europees Erfgoedjaar moeten worden voortgezet.

- **Uitbreiden cultuur- en erfgoededucatie**
  Het is onze wens om cultuur- en erfgoededucatie uit te breiden naar het voortgezet onderwijs. Om te beginnen met inzet op het vmbo omdat we daarmee zo'n 50% van de middelbare scholieren bereiken.

- **Bibliotheeknetwerk verder versterken**
  Het is wenselijk de toegevoegde waarde van bibliotheken voor de samenleving te vergroten met het Bibliotheek Servicecentrum. Belangrijk is de samenwerking met lokale partijen te versterken (o.a. universiteit, kunst-cultuurinstellingen, welzijnsinstellingen, vluchtelingenwerk) en ook die met de betreffende gemeenten.

- **Versterken organisatie- en bestuurskracht cultuur- en erfgoedsector**
  Kleinere gemeenten en cultuur- en erfgoedinstellingen staan de komende periode voor grote uitdagingen. Die vragen om voldoende organisatie- en bestuurskracht. Om dat te ondersteunen, kan voor gemeenten de bestaande subsidiemogelijkheid voor cultuurhistorische waardenkaarten worden toegespitst op erfgoed in nieuwe omgevingsplannen. Voor de kasteelmusea zou de Stichting Samenwerkende Kasteelmusea een veel belangrijkere rol kunnen gaan spelen.

- **Herziening molenbeleid naar aanleiding van gemeente Vijfheerenlanden**
  De overgang van vier rijksmonumentale molens in Vijfheerenlanden van Zuid-Hollands naar Utrechts grondgebied is aanleiding het beleid voor de nu in totaal 36 rijksmonumentale molens te herzien. De partnerorganisaties krijgen er bovendien met de komst van Vijfheerenlanden taken bij.

3 CULTUURPROFIEL STEDELIJKE REGIO UTRECHT 'EEUWIG JONG'

Op uitnodiging van het ministerie van OCW heeft de 'Stedelijke Regio Utrecht' in 2019 een cultuurprofiel opgesteld. De steden Utrecht en Amersfoort en de provincie Utrecht hebben samen een verkenning uit laten uitvoeren en in gesprek met het culturele veld inhoud gegeven aan het cultuurprofiel: Eeuwig Jong. De stedelijke regio bestaat uit Utrecht en Amersfoort, maar strekt zich uit naar de omliggende gemeenten.

De Stedelijke Regio Utrecht kent een hoge werkgelegenheid, met een sterke vertegenwoordiging van de sectoren zorg, onderwijs en zakelijke dienstverlening. De centrale ligging, concentratie van bedrijven en vele kennisinstellingen dragen bij aan economische groei. Het percentage banen in de culture sector en de creatieve bedrijfstak is hoog, vooral in de stad Utrecht.

De Stedelijke Regio Utrecht herbergt een rijkdom aan cultureel erfgoed en het culturele aanbod is van buitengewone kwaliteit. Dit trekt ook bezoekers van buiten de regio en buiten Nederland. Meerdere culturele voorzieningen behoren tot de landelijke culturele Basisinfrastructuur (BIS). De regio kenmerkt zich ook door de aanwezigheid van creatieve bedrijvigheid, broedplaatsen en productiehuizen. Met de Hogeschool voor de Kunsten van Utrecht, de Herman Brood Academie, het Creative College en de Universiteit Utrecht beschikt de regio over een mooie keten van culturele opleidingen. Dit creëert een rijke voedingsbodem voor talentontwikkeling, innovatie en experiment.

Het cultuurprofiel laat vijf sterke en onderscheidende elementen zien, die samen de kracht vormen van de Stedelijke Regio Utrecht:

1. **Jong, creatief en ondernemend:** er zijn relatief veel jonge en ondernemende makers actief in de culturele sector. Zij hebben een open houding en zijn bereidheid om onderling samen te werken en kennis uit te wisselen. Dit levert een dynamisch en innovatief creatief klimaat op.
2. **Hoogwaardig en divers cultureel aanbod:** het cultureel aanbod in de regio strekt zich uit van de podiumkunsten, film en letteren tot musea, beeldende kunst, jeugdtheater, jeugddans, urban arts, cultureel erfgoed en nieuwe media. De verscheidenheid is groot en de kwaliteit is hoog.
3. **Grootstedelijk gebied met veel erfgoed en cultuurlandschap:** de regio kent een rijkdom aan cultureel erfgoed en cultuurlandschap. Dit strekt zich uit in de regio en het buitengebied.
4. **Brede culturele belangstelling met ruimte voor niches:** belangstelling voor kunst en cultuur wordt breed gedragen in zowel de steden als de kleinere gemeenten. Er is aandacht voor de zogenaamde niches, de iets minder makkelijk toegankelijke voorstellingen, tentoonstellingen en activiteiten.
5. **Sterke samenwerking:** de regio kenmerkt zich door de vele verschillende samenwerkingsverbanden, op lokaal, regionaal en internationaal niveau, per discipline en interdisciplinair, tussen de overheden, de culturele instellingen en wijkcultuurhuizen.

4 EVALUATIE PARTNERORGANISATIES EN LEIDRAAD EXPLOITATIE-SUBSIDIES

Onze partnerorganisaties geven samen met ons vorm aan de realisatie van onze beleidsdoelen. Een partnerorganisatie is een organisatie die (deels) fungeert als uitvoerder van provinciaal beleid en waarmee de provincie een langjarige (subsidie) relatie onderhoudt, omdat deze uitvoeringskennis en continuïteit garandeert op een terrein waar onvoldoende kansen liggen voor marktpartijen. Voor de komende beleidsperiode scherpen we dit nog verder aan: een partnerorganisatie vervult ondersteunende besteltaken voor de gehele provincie en ontvangt een subsidie van meer dan € 125.000 per jaar. Voor het beleidsterrein cultuur en erfgoed gaat het in de periode 2021-2024 dan om de volgende organisaties: Landschap Erfgoed Utrecht,

Monumentenwacht Utrecht, Bibliotheek ServiceCentrum, Kunst Centraal, Utrechts Landschap en Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht (een samenwerking van MooiSticht en Landschap Erfgoed Utrecht).

Werkwijze

Vertrouwen in hun expertise is de basis voor de samenwerking met de partnerorganisaties. We financieren ze op basis van vierjaarlijkse subsidieaanvragen en beleidsplannen. Daarin vragen wij onze partners welke bijdrage zij vanuit hun kerntaken kunnen leveren aan onze beleidsdoelen. Deze werkwijze, vastgelegd in het 'Draaiboek aansturing partnerinstellingen', evalueerden wij begin 2020 en zal leiden tot een geactualiseerde ´Leidraad exploitatiesubsidies'.

Exploitatiesubsidies vallen soms onder de regels van het staatssteunrecht. Daarom is een juridische quick scan uitgevoerd voor de betrokken instellingen op het vlak van erfgoed, cultuur en natuur. De resultaten van de scan zullen worden betrokken bij de subsidieverlening aan de afzonderlijke instellingen en zo nodig zal een passende staatssteunoplossing worden toegepast, bijvoorbeeld in de vorm van aanwijzing als Dienst van Algemeen Economisch Belang (DAEB).

Wijzigingen 2021

Per 2021 brengen we enige wijzigingen aan in de groep partnerorganisaties.
Ten eerste zullen we onze subsidierelatie met huidige partnerorganisatie Stichting De Utrechtse Molens omzetten in een subsidieregeling voor onderhoud voor alle rijksmonumentale molens in de provincie. De Restauratie Opleidingsprojecten zijn te klein om aan het regime van de leidraad onderworpen te worden. De Stichting Samenwerkende Kasteelmusea zou kunnen uitgroeien tot een partnerorganisatie, maar hier maken we een pas op de plaats omdat we eerst ons museumbeleid gaan herijken. Verder noemen we gesubsidieerde musea en festivals geen partnerorganisaties. Dit zijn 'cultuurproducenten', die geen ondersteunende besteltaken voor de gehele provincie uitvoeren. Wat overigens niet betekent dat deze gesubsidieerde instellingen niet langer in aanmerking komen voor een vierjaarlijkse subsidie.

De Leidraad exploitatiesubsidies zal echter voor deze groep naar verwachting niet integraal gelden, zoals voor de partnerorganisaties. In de subsidievoorwaarden geven we aan welke delen van de leidraad van toepassing zijn.

Zelfevaluaties

De belangrijkste bouwsteen van de evaluatie van de partnerorganisaties was een analyse van de zelfevaluaties van de partners zelf, in 2019. Uit de evaluaties kan worden geconcludeerd dat de partnerorganisaties unaniem positief zijn over het nieuwe model. Ze ervaren meer duidelijkheid, continuïteit, gelijkwaardigheid en openheid, en minder administratieve lasten. De in de cultuur- en erfgoednota benoemde doelstellingen op het gebied van klanttevredenheid, doelgroepen, bezoekaantallen en eigen inkomsten zijn over het algemeen gehaald. Het valt op dat de zelfevaluaties een veel rijker beeld geven van activiteiten en beoogde effecten dan alleen het realiseren van de in de cultuur- en erfgoednota geformuleerde doelen. De in de nota benoemde resultaten en meetpunten bleken niet altijd in de provinciale invloedssfeer en die van de partnerorganisatie te liggen, maar de zelfevaluaties gaven wel een goed beeld van de professionaliteit en effectiviteit van de partners. De les hier is dat provincie en partnerorganisatie samen moeten optrekken bij het benoemen van gewenste en meetbare resultaten in de subsidievoorwaarden.

De partnerorganisaties hebben het als zinvol ervaren om de door de provincie gevraagde zelfevaluaties uit te voeren, inclusief de klanttevredenheidsonderzoeken. Ze wijzen wel op de extra kosten die dat met zich meebrengt; in een aantal gevallen hebben we daarvoor dan ook een financiële bijdrage gegeven. We beschouwden dit als hulp bij de opzet van een nieuwe werkwijze, maar vanaf nu zien we het als onderdeel van de professionele beleidscyclus van de partner zelf. Meerdere partners gaven aan het gesprek met de provincie op basis van de zelfevaluatie gemist te hebben; de vraag is hoe deze doorwerkt in het provinciale beleid. Het antwoord ligt deels in dit programma besloten, maar in de herziene leidraad zullen we dit beter adresseren.

Beleidsplannen

Omdat de partnerorganisaties zich moeten verhouden tot ons beleid, lopen ze een jaar 'uit de pas': de meerjarenbeleidsplannen van de partnerorganisaties op basis van dit beleidsprogramma beslaan de periode 2021-2024. De begroting bij dit programma geeft maximumbedragen. De exacte subsidiebedragen worden eind 2020 bepaald op basis van de goedgekeurde aanvragen. In de subsidiebeschikking leggen we vast wat we concreet van onze partners verwachten. We willen sturen op een niveau dat resultaten van partnerorganisaties op een zinvolle en meetbare manier verbindt met provinciale beleidsdoelen. Daarbij blijft klanttevredenheid een belangrijke graadmeter. We verwachten ook dat de partnerorganisaties de Governance Code Cultuur onderschrijven en in hun beleidsplannen aangeven hoe zij de principes van goed bestuur en toezicht borgen. Daar voegen we nu ook de Code Diversiteit & Inclusie aan toe. We vragen onze partners in 2023 weer een zelfevaluatie uit te voeren en de resultaten met ons te delen. De leidraad zal geen opsomming meer bevatten van alle partnerorganisaties; of (delen van) de leidraad van toepassing zijn op een subsidierelatie zal worden vastgelegd in de betreffende beschikking.

We zetten ons in om jaarlijks loon- en prijscompensatie te verlenen, maar aangezien de hoogte en vaststelling daarvan onderdeel is van de provinciale financiële planning- en control-cyclus is de indexering nog niet verwerkt in de bijgaande begroting. Deze gaat uit van het prijspeil in 2020.

5 OMGEVINGSVISIE PROVINCIE UTRECHT

Op basis van de Omgevingswet maken we als provincie een beweging van sectoraal naar meer integraal en gebiedsgericht beleid voor de leefomgeving. De ontwerpen Omgevingsvisie Provincie Utrecht en Omgevingsverordening Provincie Utrecht zijn gereed en vormen het kader van dit beleidsprogramma.

Rol erfgoed

Kruisbestuiving tussen de beleidsterreinen cultuur, natuur, landschap, recreatie en mobiliteit is mogelijk en wenselijk. In het omgevingsbeleid kan erfgoed niet als een los hoofdstuk gezien worden. Soms is voor opgaven het erfgoedbelang leidend (bijvoorbeeld voor het UNESCO Werelderfgoed) en soms is er vooral een inspirerende rol vanuit cultuur en erfgoed. Als dragers en aanjagers van de omgevingskwaliteit kunnen cultuurhistorische waarden een belangrijke rol spelen in de realisatie van de grote transitieopgaven. Omgekeerd kunnen andere beleidsvelden randvoorwaarden scheppen en voorzieningen creëren voor cultuur en erfgoed. Om beleid te kunnen voeren en onze rol te kunnen bepalen, is het van belang te weten welke opgaven op de provincie afkomen. Het gaat hier om opgaven die cultuur- en erfgoedbelangen kunnen raken. Bij het uitvoeren van concernopgaven op basis van de Omgevingsvisie zullen we mogelijkheden zoeken om bij te dragen aan beleidsdoelen cultuur en erfgoed, en vice versa. Dit werkt het best door in een vroeg stadium een meervoudige doelstelling te formuleren voor programma's of projecten.

Kansen voor integraal beleid

Wij zien de volgende uitdagingen in relatie tot aanpalende beleidsvelden:

- **Verstedelijking**
  Het culturele aanbod moet meegroeien met de mate van verstedelijking en de bevolkingsgroei om het huidige voorzieningenniveau in stand te houden. Een stevige en interessante cultuur- en erfgoedsector draagt bij aan de aantrekkelijkheid van de provincie en biedt ook ruimte voor ontspanning en ontmoeting. Cultuur en erfgoed kunnen een rol spelen bij de ontwerpopgaven.

- **Mobiliteit**
  We zetten in op het versterken en verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van wegen en routes, waarbij we gebruik maken van de aanwezige landschappelijke en cultuurhistorische waarden. De drie iconische wegen waarvan we de cultuurhistorische waarden borgen in de Omgevingsverordening, hebben onze bijzondere aandacht.

- **Gezonde leefomgeving**
  Het brede palet aan cultuur en erfgoed biedt bewoners van de provincie ontspannings- en ontmoetingsmogelijkheden. Een veelzijdig aanbod van festivals, musea, erfgoedlocaties, themajaren en kunst zorgen voor een aantrekkelijke regio zowel voor (toekomstige) bewoners als voor bezoekers.

- **Sociale agenda**
  Bibliotheken en cultuurhuizen zorgen voor laagdrempelige ontmoetingsplekken waar alle bewoners zich kunnen ontwikkelen en laaggeletterdheid wordt bestreden. Doelstelling is dat iedereen kan meedoen in de maatschappij. Cultuur- en erfgoededucatie dragen daar ook aan bij.

- **Recreatie en toerisme**
  Er ligt een duidelijke relatie tussen het investeren in een hoogwaardig aanbod cultuur en erfgoed en het stimuleren van de vrijetijdseconomie. Deze band kan nog worden versterkt als gekozen wordt voor dezelfde prioriteiten, zoals themajaren, kasteelmusea of militair erfgoed.

- **Natuur en landschap**
  Bij schaalvergroting in de landbouw wordt in principe de waarde van het agrarisch cultuurlandschap in acht genomen. Er ligt een duidelijke relatie tussen het landschapsbeleid en het erfgoedbeleid, de twee versterken elkaar vrijwel altijd. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor de historische buitenplaatszones. Er wordt samengewerkt bij gebiedsanalyses en de Kwaliteitsgidsen voor het Landschap.

- **Energietransitie**
  Het is een uitdaging om bij het realiseren van de energietransitie niet alleen aandacht te hebben voor Utrechtse kwaliteiten, maar ze ook als uitgangspunt te nemen voor kwalitatief goede inpassing. Aantasting van de kwaliteiten lijkt onvermijdelijk, maar wordt idealiter beperkt tot gebieden waar sprake is van grootschalige opwekking. Vanuit het cultuur- en erfgoedbeleid denken we mee over ontwerp en inpassing.

- **Klimaatadaptatie**
  Er liggen tal van kansen om klimaatadaptatie te combineren met cultuur- en erfgoedbeleid. Veel gehoord is de gedachte tijdelijke wateropvang mogelijk te maken in inundatiegebieden van de waterlinies. Historische waterwegen kunnen een rol spelen bij de zogenaamde ‘groen-blauwe inbreiding’. Klimaatverandering leidt tot droogte op de Heuvelrug, waar we moeten nadenken over nieuwe beplanting van groene monumenten als parken van buitenplaatsen. Bodemdaling in het Groene Hart en de bestrijding daarvan, hebben gevolgen voor het aanwezige erfgoed: grote monumenten verzakken en bij de keuze voor vernatting speelt de waarde van het agrarisch cultuurlandschap een rol.

BIJLAGE 3: **LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN**

AVP	Agenda Vitaal Platteland
BiSC	Bibliotheek Servicecentrum
BMC	Business Model Canvas
CHAT	Digitale Cultuurhistorische Atlas van de Provincie Utrecht
CMU	Cultuurfonds voor Monumenten Utrecht
EET	Erfgoed Expert Team
ERM	Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg
FCP	Fonds Cultuurparticipatie
IPO	Interprovinciaal Overleg
KC	Kunst Centraal
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
LEU	Landschap Erfgoed Utrecht
MWU	Stichting Monumentenwacht Utrecht
NBTC	Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen
NHW	Nieuwe Hollandse Waterlinie
NRF	Stichting Nationaal Restauratiefonds
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
ROP	Restauratie opleidingsprojecten
SCP	Sociaal Cultureel Planbureau
SDUM	Stichting De Utrechtse Molens
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer
Sim	Subsidie instandhouding rijksmonumenten
SIMAV	Stichting tot Instandhouding van Molens in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden
sKBL	Stichting Kastelen Buitenplaatsen en Landgoederen
SSK	Stichting Samenwerkende Kasteelmusea
STAMU	Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht
SvA	Stelling van Amsterdam
SRU	Cultuurprofiel Stedelijke Regio Utrecht
UFO	Utrechts Festival Overleg
UL	Utrechts Landschap
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
Vso	Voortgezet special onderwijs
Wgr	Wet gemeenschappelijke regelingen

BIJLAGE 4: **LITERATUURLIJST**

1. Coalitieakkoord provincie Utrecht 2019-2023 Nieuwe energie voor Utrecht
2. Tussentijdse evaluatie Cultuur- en erfgoednota 2016-2019 'Alles is NU', 2018
3. Koersdocument Omgevingsvisie Provincie Utrecht Koersen met kwaliteit, 2018
4. Ontwerp Omgevingsvisie Provincie Utrecht, 2019
5. Ontwerp Omgevingsverordening Provincie Utrecht, 2019
6. Staat van Utrecht 2018
7. Utrechtse Erfgoedmonitor 2018
8. Wegwijzer voor de toekomst gemeentelijk monumenten- en archeologiebeleid, STAMU 2018
9. Erfgoed Deal OCW-IPO-VNG, 2019
10. Uitgangspunten Cultuurbeleid 2021-2024, OCW
11. Cultuurprofiel Stedelijke Regio Utrecht, Eeuwig jong, 2018
12. Raad voor Cultuur, Cultuur dichtbij, dicht bij cultuur, stelseladvies cultuurbeleid 2021-2024;
13. Raad voor leefomgeving en infrastructuur i.s.m. Raad voor Cultuur, Brede blik op erfgoed, over de wisselwerking tussen erfgoed en de transities in de leefomgeving (2017)
14. Raad voor Cultuur, Met erfgoed meer ruimtelijke kwaliteit, sectoradvies monumenten en archeologie; en In wankel evenwicht, sectoradvies musea;
15. Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed: website Erfgoedmonitor
16. Sociaal Cultureel Planbureau: Denkend aan Nederland, 2019; en Het Culturele Leven, 2018
17. Boekmanstichting: website Cultuurindex
18 Bureau ART in opdracht van Fonds voor Cultuurparticipatie: De volgende stap. Rapportage van een QuickScan over de stimulering van cultuuronderwijs in het vmbo, 2019
19 Bestuurlijk Kader Cultuur en Onderwijs 2013-2023

COLOFON

(Geografische) data, infographics en kaarten:
BiSC
Kunst Centraal
Landschap Erfgoed Utrecht
Provincie Utrecht, Team Geografische Informatiesystemen

Visualisaties:
Design Innovation Group (DIG)

Naamsvermelding visualisaties:
Castellum Fectio, Studio Klarenbeek & Dros.
Castellum Hoge Woerd, Cornutus, CC BY-SA
Engelse Werk, Barry Kerckhoffs
Oudewater, Dwergenpaartje, CC BY-SA 3.0
Paleis Soestijk, CC BY-SA 3.0
Wintertuin Baarn, Atsje, CC BY-SA 3.0

Ontwerp en vormgeving:
Pier 19 Grafisch ontwerpers, Utrecht

Copyright
Provincie Utrecht, april 2020

Provincie Utrecht
Postbus 80300, 3508 TH Utrecht
T 030 25 89 111